

Charismatische Vernieuwing en sociale beweging

Kardinaal Suenens en Dom Helder Camara

Uit: De heilige Geest, levensadem van de Kerk ©, Boek III

Totaaloverzicht staat op 0238 en 0069 op www.stucom.nl.

BESTELADRES: De gedrukte versie van dit boek (verkrijgbaar in verschillende talen) is te bestellen via www.associationfiat.com.

Noot van de uitgever

De eerste uitgave van dit boekdeel 'Vernieuwing in de Geest en dienst aan de mens' werd destijds verzorgd door uitgeverij Emmaüs, Beveren, samen met uitgeverij B. Gottmer, Nijmegen.

De heruitgave van deze 'Documenten van Mechelen' is gebaseerd op de laatste Franstalige tekst die herwerkt werd door kardinaal Suenens en uitgegeven in de jaren 70 en 80.

Het 'woord vooraf' dat kardinaal Danneels schreef voor het geheel van de trilogie werd in boek I opgenomen.

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toelating van de FIAT-Vereniging.

© FIAT-Vereniging 2001

D/2001/7273/6
ISBN 90 75410-14-X
NUGI 632/636

Alle uitgaven van kardinaal Suenens worden
verspreid door de FIAT-vereniging
www.associationfiat.com

Inhoudstafel

Deel 1 Charismatische Vernieuwing en sociale beweging (1979)

Woord vooraf	11
1. Een tweevoudige benadering	
2. Breuk en Spanning	
3. Wederzijdse aanvulling is noodzakelijk	
Hoofdstuk I	
OOG IN OOG MET GOD	
Door Dom Helder Camara	23
1. De God van de schepping	
2. God openbaart zijn heilsplan	
3. De God van de Menswording	
4. Bidden, een sleutel voor het contact met God	
Door kardinaal Suenens	32
1. Het Christendom, dat is Jezus Christus	
2. Onze eigenheid als christen	
3. Norm van het christen-zijn	
4. Leven is voor mij Jezus Christus	
5. Beminnen met het hart van Christus	
Hoofdstuk II	
IN DIENST VAN MENSEN	
Door kardinaal Suenens	41
1. De christen: solidair met de medemens	
2. Evangelisatie en humanisering	
3. Verzuim is zonde	
4. Een andere wereld: deze wereld 'veranderen'!	
5. De heilige Geest en de inzet in de maatschappij	
6. De Geest en zijn gaven	
7. Vruchten van de heilige Geest	
8. De Geest werpt licht op het trieste lot van de wereld	
Door Dom Helder Camara	60
1. De christen, broeder van alle mensen	
2. Zien: de wereld rondom ons	
3. Als christen oordelen	
4. Handelen	
5. Basisgemeenschappen: een hoopvol gebeuren	
6. Onze verantwoordelijkheid	

7. Religieuze opvoeders
8. De vrouwelijke religieuzen, de leerkrachten
9. De massamedia
10. Krachten bundelen
11. Moedig zijn als christenen
12. Samenvattend
13. Stem geven aan hen die hun stem niet kunnen verheffen
14. De boodschap van Puebla

Hoofdstuk III

APOSTELEN VAN CHRISTUS

Door kardinaal Suenens 79

1. Getuigen met het woord
‘De wereld is niet luisterbereid’ – ‘Je moet het geweten van de mensen eerbiedigen’
2. Getuigen met ons leven
3. Het apostolaat in het gemeenschapsleven
4. Enkele vragen voor het apostolaat vandaag

Door Dom Helder Camara 93

‘Charismatici, mijn broeders!’

Hoofdstuk IV

TE MIDDEN VAN DE STAD 101

Door kardinaal Suenens

1. Het geloof en de globale structuren
2. Aanwezigheid en stem van de Kerk
3. De theologie van het bevrijdend heil
Geen identiteit, maar ook geen scheiding – Bevrijding is een globaal proces – De boodschap van Gaudium et Spes – De Geest die het uitzicht van de wereld verandert – “Zend uw Geest en zij zullen herschapen worden en Gij zult het aanschijn van de aarde vernieuwen”

Charismatische Vernieuwing en sociale beweging

DOM HELDER CAMARA EN KARDINAAL SUENENS

Woord vooraf

Cicero zegt dat de ware vriendschap gebaseerd is op *‘idem velle et idem volle’*, op *‘hetzelfde te wensen en hetzelfde af te wijzen’*. Wij waren de mening toegedaan dat we door samen dit boek te schrijven en ons uit te spreken over twee accenten die

vandaag de dag een wig drijven tussen de ‘maatschappijgerichte’ en de ‘charismatische’ christenen, we misschien hulp kunnen bieden om deze verarmende eenzijdigheid te overstijgen en bijeen te

brengen wat ‘God verenigd heeft’: met name het eerste en het tweede gebod.

Voor ons is het zo dat een christen die niet charismatisch zou zijn – in de ruime zin van dit woord, namelijk: open voor de Geest en bereid zijn ingevingen te volgen – een christen is die vergeet dat hij gedoopt is; terwijl we ook vinden dat een christen die niet ‘sociaal’ zou zijn, een gehalveerde christen is, die de eisen van het evangelie niet onderkent.

In muziektermen zou men dit ‘samen schrijven’ een ‘quatre mains’ kunnen noemen. Elk om beurt zullen we uitleggen hoe we de hedendaagse christen zien, totaal gericht naar God toe en volledig dienstbaar aan de mensen.

Beiden zullen wij dit ontwerp trachten te benaderen met op de achtergrond ons hele verleden, ons leven, ons eigen lijden dat er vaak in bestaat dat je anders begrepen wordt dan je eigenlijk bedoeld had.

De hele wereld kent Helder Camara als een man die een stem heeft gegeven aan de mensen die niet gehoord worden. Dat geeft hem het recht om dóór te spreken, in zijn eigen persoonlijke en gevoelsmatige stijl, en hij durft er risico’s voor te nemen. Bij de aanvang van een toespraak die hij eens te Brussel hield, hoorde ik hem zeggen: “*Verontschuldig mij dat ik noch Frans noch Nederlands spreek: ik spreek ‘op zijn Camara’s’, dat wil zeggen*”, zo vervolgde hij vol humor: “*ik spreek met mijn armen, handen, lichaam... en met heel mijn hart.*”

Het is diezelfde bisschop van de armen die ons in dit boek spreekt over onze sociale plichten, maar die bisschop is tegelijk ook een man die nachtenlang in gebed blijft en wiens optreden bezieling put uit zijn verbondenheid met God.

Mocht ons beider gezamenlijke bijdrage de mensen op weg zetten om te ontdekken dat het gebed en het

evangeliserend, sociaal en politiek handelen een eenheid vormen in het leven van de christen die aan het gehele evangelie trouw wil zijn zonder bepaalde passages over te slaan.

Eerst zal ik het kernprobleem dat overal in dit boek opduikt, voorstellen. Daarna komen Dom Helder Camara en ikzelf aan het woord met onze reactie op ieder aspect dat de volwaardige christen definieert in zijn religieuze maatschappelijke en apostolische inzet. Ieder van ons zal daarbij uitgaan van zijn eigen invalshoek maar binnen een volkomen eenheid van visie.

Het laatste hoofdstuk, over de politieke dimensie, werd door mij opgesteld maar geeft een gemeenschappelijk denken weer, dat overigens met de opvatting terzake van de Kerk zelf overeenkomt zoals die tot uitdrukking kwam in de officiële kerkelijke teksten, gaande van *Gaudium et Spes*, over Medellin en de bisschoppensynode te Rome in 1971, tot en met de verklaringen van Puebla (Mexico) in februari 1979.

Dat is de inhoud van dit boek dat als het derde *Document van Mechelen* verscheen in een serie die de studie beoogt van de Vernieuwing in de heilige Geest en van de menselijke implicaties ervan in het hart van de wereld.

1. EEN TWEEVOUDIGE BENADERING

Een christen die zijn geloof in de volle wereld beleeft en ter sprake wil brengen, kan twee wegen uit, beschikt als het ware over twee invalshoeken.

Hij kan eerst zijn blik op God richten, zich openstellen voor zijn Woord en zijn genade en daarna pogen in het alledaagse leven de logica van zijn geloof te volgen in al zijn dimensies en met al zijn consequenties. De weg loopt dan van God naar de mensen.

Het tegenovergestelde kan ook want een bepaald type christenen voelt zich allereerst aangesproken door al wat de mens en de mensengemeenschap raakt. Deze christenen voelen zich in de eerste plaats één met de wereld, zijn angst en vreugde. De weg loopt dan van de mensen naar God.

Vanuit deze optie komen dan twee types van christenen voort al naargelang een accent geplaatst wordt op het spirituele aspect of op het engagement in de wereld. Dit verschil ligt aan de basis van de beide grote richtingen die vandaag de dag al te dikwijls de christenen verdelen en tegenover elkaar opstellen. Het is de grondslag van een pijnlijke polarisatie die absoluut overwonnen moet worden.

2. BREUK EN SPANNING

Bij de jeugd valt de spanning tussen de 'spirituele' en de 'geëngageerde' christen heel bijzonder te merken. Zo wijst bijvoorbeeld de keuze van een van de thema's van het jongerenconcilie van Taizé, met name het thema 'strijd en inkeer' erop hoe dit probleem bij hen volop actueel is.

Iedereen die met jongeren werkt zegt en schrijft dat ze moeite hebben om een evenwichtige houding terzake te vinden. Vele jongeren die kiezen voor de dienst aan de maatschappij vinden dat de godsdienst en vooral het behoren tot een kerk vervreemdend is, een vluchthouding.

In vele andere sectoren komt diezelfde spanning naar boven: nieuwe vragen worden gesteld ondermeer naar de zin van de evangelisatie in de missielanden.

Heeft de evangelisatie nog een betekenis, zo vraagt men zich af, als je ziet dat de onderontwikkeling van de bevolking een dringende nood openbaart aan sociale, economische, politieke hervormingen? Kan men, mag men Jezus Christus

verkondigen aan volkeren die sterven van honger?

In welke zin is het evangelie een bevrijdende heilsboodschap? Is het evangelie allereerst een religieuze openbaring of gaat het om een politieke revolutie?

Een gelijkaardige spanning bedreigt, zoals bekend, ook de samenhang binnen de Wereldraad van Kerken. De christenen splitsen er zich op in twee groepen: de eerste kiest voor de orthodoxie (de theologische benadering van de doctrinaire problemen inzake de eenheid), terwijl de tweede groep resoluut de orthopraxie naar voren schuift (die het geloof in Christus concreet gestalte wil doen krijgen in het sociaal-politiek handelen). De tegenstelling tussen beide richtingen wordt bovendien nog verscherpt door het feit dat de kerken uit het noordelijk halfrond – waar rijkdom is – staan tegenover de kerken uit het zuiden, dat arm is en waar de sociale verdrukking een dagelijks probleem is.

Het centraal comité van de Wereldraad van Kerken dat van 1 tot 12 januari 1979 te Kingston in Jamaica vergaderde, is een bewogen gebeuren geworden waarbij gezocht werd naar een moeilijk te realiseren synthese.

Diezelfde spanning duikt op wanneer men een oordeel wil vellen over de geestelijke stromingen die thans doorheen de kerken gaan, en ik denk hier speciaal aan de Vernieuwing in de Geest of Charismatische Vernieuwing.

Moeten we deze afschrijven als gold het een nieuw gevaar voor vervreemding, een factor die de sociale opgang van de maatschappij belet, of moeten we de Vernieuwing integendeel een positief onthaal bieden, omdat het een krachtige genade van herbronning is die in staat is de christenen nieuw leven in te blazen en hen in de diepte te verenigen?

Is het gebed, dat die Vernieuwing zo krachtig in ere heeft hersteld, een vaandelvlucht, of gaat het om een waarachtige impuls om God te dienen in het hart van de wereld? Zou dit niet bij uitstek de dienst aan de wereld zijn waarop de maatschappij zit te wachten om haar fundamenteel evenwicht te herwinnen: de mensen opnieuw op het spoor te brengen van de levende God.

Geen van die vragen kan worden ontweken want zij roepen ons steeds weer op antwoorden te geven die rekening houden met de complexiteit van de werkelijkheid, met het feit ook dat het ene evangelie onder vele facetten verschijnt.

Mgr. Dondeyne, de eminente wijsgeer van het Instituut voor Wijsbegeerte van de K.U. Leuven, heeft als volgt gewaarschuwd voor het gevaar van het uitspreken van allerhande exclusieven:

“Sommigen willen benadrukken dat het geloof geen alibi is en dat de moderne gelovige God moet leren ontdekken in het alledaagse leven, en dat is alleszins een goede zaak. Maar om dat te bereiken houden sommigen voor dat de verkondiging en de catechese voor alles over het tweede gebod zouden moeten handelen (Gij zult uw naaste beminnen gelijk uzelf). “Niet ieder die tot Mij zegt: Heer! Heer! zal binnengaan in het koninkrijk der hemelen, maar hij die de wil doet van mijn Vader die in de hemel is” (Mt. 7,21).

Uit dit woord van Christus leidt men af dat het christen-zijn vooral bestaat uit het werken aan de bevrijding van de mens en de verwezenlijking van een rechtvaardige wereld.

Zeer zeker wordt er veel over de mens Jezus gesproken, maar dat gebeurt omdat men in hem het model ziet van de medemenselijkheid en het sluitstuk van de geschiedenis. Men verzuimt hieraan toe te

voegen dat Hij ook het Woord Gods is dat in de Vader woont en ons God meedeelt. Geloven in het komende Rijk, dat is overtuigd zijn dat het doorbreken van een meer rechtvaardige maatschappij geen utopie is, maar haalbaar is omdat God God is, ondanks alle mislukkingen in het verleden.

De eerste opdracht van de Kerk, als volk dat getuigenis aflegt en drager is van de boodschap, zou er dan in bestaan de wereld op weg te zetten naar volwassenheid, maar men schijnt te vergeten dat het evengoed tot de eigen zending van de Kerk behoort de wereld te helpen God te vinden. Verder menen sommigen dat de belangrijkste taak van de catechese hierin zou bestaan dat men bij de jongeren de ruimte zou scheppen die nodig is opdat de godsvraag ooit eens zou kunnen ontluiken en het woord ‘God’ zin zou krijgen. Men onderschat aldus het belang van de uitdrukkelijke verkondiging van God en van het godsdienstonderricht stricto sensu.”¹

3. WEDERZIJDSE AANVULLING IS NOODZAKELIJK

Slechts vanuit een historisch perspectief kan men de tegenstelling begrijpen tussen de verschillende richtingen, waarvan we enkele uitschieters hebben aangeduid. Het gebeurt nogal eens dat een eenzijdige toespitsing aanleiding geeft tot een overdreven correctie die naar de andere kant doorslaat. Zo geraakt men in een pendelbeweging waarvan men het middelpunt niet direct vindt. Het heden ten dage scherp gevoelde conflict tussen het ‘horizontalisme’ en het ‘verticalisme’ is daar een goed voorbeeld van. De horizon-talistische richting is grotendeels

¹ A. DONDEYNE, R. GUELLEY, A. LEONARD, *Comment s’articulent amour de Dieu et amour des hommes?* in *Revue Théologique de Louvain*, 4e jg., 1973, fasc. 1, p. 4.

het gevolg van een gewettigde reactie op een ‘ontmenselijkt’ christendom, piëtistisch van stijl, dat veel te weinig oog had voor de maatschappelijke implicaties van het evangelie.

Het resultaat is dat men thans, uit reactie tegen deze overdrijving, zo sterk de andere richting uit wil, dat de eigenheid van het christendom zelf in het gedrang kan komen als er niet bijgestuurd wordt.

In het Franse blad *La Croix* van 13 november 1976 merkte Etienne Borne op: *“Het erge is dat de discussie niet slechts individuele christenen opzet tegen andere christenen, maar dat hier een christendom staat tegenover een ander christendom.”*

Twee klippen moeten vermeden worden: een christendom dat niet geïncarneerd is; maar ook een christendom waarin de verrezen en levende Christus ontbreekt.

Christen zijn, dat is verbonden zijn met de Heer Jezus Christus en tegelijk met wat zich in de wereld afspeelt; openstaan voor God doorheen het geopend zijn op de wereld. Christen zijn, dat is plaats inruimen voor het gebed én de actie, dat is trouw zijn aan Jezus Christus, Gods enige Zoon én broeder van alle mensen.

Elke gedoopte is per definitie lid van het Lichaam van Christus, en is geroepen tot een leven in gemeenschap met zijn broeders in het geloof, met allen ook die hetzelfde menszijn met hem delen.

Gerechtigheid doen heersen is een fundamentele plicht van de mens. Maar die gerechtigheid betreft zowel God als de medemens.

Wie rechtvaardig wil zijn moet ieders recht eerbiedigen en ieder geven wat hem toekomt. God heeft recht op onze aanbidding, op onze lofprijzing.

En is de Heer zelf, op wiens middelaarschap bij de Vader wij een beroep doen, niet evenzeer ‘onze

gerechtigheid’ geworden als Hij ook ‘onze wijsheid’ of ‘onze bevrijding’ is?

We moeten evenzeer de gerechtigheid beoefenen tegenover God als tegenover de mensen. Dat zijn twee innig samenhangende aspecten van dezelfde gerechtigheid. Arm en rijk hebben evenveel recht op het voedsel van Gods Woord. Hemel en aarde worden omvat in het gebod *“Zoek eerst het Rijk Gods en zijn gerechtigheid”*.

Wie de christenen die aandacht hebben voor de spiritualiteit kortweg van piëtisme beticht en de inzet van maatschappijgerichte christenen voorstelt als seculair, miskent beide. Ook verticalisme en horizontalisme zijn niet de goede woorden hiervoor. De Heer op het Kruis richt zijn blik naar de Vader die in de hemelen is, maar tegelijk wordt zijn hart doorstoken uit liefde tot de mensen: het kruis is verticaal én horizontaal tegelijk.

Wij hebben de opdracht om dit mysterie in ons leven te integreren: de dienst aan de mensen en de contemplatie zijn echt verbonden.

Wij mogen niet in Gods naam uit de wereld deserteren, noch God verloochenen omwille van onze inzet voor de wereld. De gedesincarneerde pseudo-mystiek mag niet vervangen worden door een politiek geloof dat geen enkele verwijzing meer heeft naar het christelijke. In beide gevallen staat immers onze echte eigenheid op het spel.

Dr. M. Ramsey, de vroegere primaataarts-bisschop van de anglicaanse kerk, beschreef heel terecht deze twee soms contrasterende richtlijnen onder de christenen. En hij deed een pathetische oproep om deze bedrieglijke oppositie te overwinnen door zich voor elkaar open te stellen: *“Uit het getuigenis van de christen die zich actief inzet in het sociale en het politieke, klinkt een wanhopige kreet op*

naar het getuigenis van de christen die zich wijdt aan gebed en contemplatie.”

Wij sluiten ons geheel en al aan bij deze dringende oproep: ons boek streeft niets anders na.

Wanneer een tunnel geboord wordt, ik denk hierbij aan de Sint-Gothard die Zwitserland met Italië verbindt, dan werkt men van beide zijden van de berg naar elkaar toe. Het belangrijkste is dat beide ploegen elkaar ontmoeten op de afgesproken plaats zodat de verbinding tussen beide landen kan plaatsvinden.

Hetzelfde gebeurt ook op ons terrein: wat telt is niet zozeer of men nu vanuit God naar de mensen toegaat of vanuit de mensen naar God, maar wel of men elkaar ontmoet op hetzelfde gemeenschappelijke

trefpunt. De mensen gevoelig te maken voor God en de weg naar God toe voor de mensen open te maken, daar gaat het om! Met dit verschil echter dat God het initiatief neemt en dat Hij ons om medewerking vraagt.

In die geest hebben Dom Helder Camara en ikzelf dit boek geschreven. De volgorde van de hoofdstukken geeft trouwens duidelijk onze inspiratie aan : Oog in oog met God; In dienst van de mensen; Apostelen van Christus; Te midden van de stad.

Pinksteren 1979

L.-J. kardinaal Suenens
Aartsbisschop van Mechelen-Brussel

Hoofdstuk I

Oog in oog met God

Door Dom Helder Camara

1. DE GOD VAN DE SCHEPPING

Gewoonlijk, weliswaar op verschillende wijzen en met uiteenlopende consequenties, ontdekt de mens God in het hart van de schepping. Hemel, zon en sterren, zee en stromen, bergen en dalen, alles spreekt op een eigen wijze over de Schepper en de Heer...

Klein en kwetsbaar voelt de mens zich dan voor de weidsheid en de kracht van die geweldige natuur. Het woud, de dieren – vooral de grootste –, de storm brengen de mens ertoe de hulp en het medelijden af te smeken van het hoogste Wezen, dat hij weliswaar niet met eigen

ogen ziet, maar wiens aanwezigheid en macht buiten kijf staan.

Als de hemel zich sluit en de regen maar niet komt, als de dieren en de planten schaars worden waar ze anders veel voorkomen, dan bidt de mens om de bescherming van de Almachtige, die hij zich voorstelt als levende boven de wolken of boven de hoogste bergen.

De mens komt er zelfs toe, uit eigen beweging, levende wezens te doden en te slachtofferen alsof hij zelf zijn leven aanbood om de Heer van het universum opnieuw gunstig te stemmen.

In de donder en de bliksem ziet en hoort hij de woede van zijn Meester. En

hij tracht de zin te achterhalen van de stilte, de winden, de loop der sterren.

Wanneer de mensen in groep leven zijn er bijna steeds enkele onder hen die een sacrale rol op zich nemen en optreden als de bevoorrechte vertrouwelingen en tolken van de Allerhoogste wiens wil zij pogen te doorgronden.

In verscheidene godsdiensten roepen hele groepen mensen allerhande mindere goden aan die op een speciale wijze bevoegd zouden zijn voor een of ander domein of voor deze of gene scheppingskracht. Dat is echter niet de christelijke visie, noch die van het oude Israël, waarvan het christendom het godsgeloof verder doortrekt en verdiept.

2. GOD OPENBAART ZIJN HEILSPAN

Het joodse volk werd temidden van de volkeren uitverkoren om, krachtens een speciaal door God gewild verbond, als volk de getuige te zijn van de uniciteit van God. Het erkent en verkondigt één Heer en Meester, de Allerheiligste.

De God in wie we geloven, de Schepper van de wereld, heeft gewild dat de mens ‘medeschepper’ zou worden. Hij heeft de mens de opdracht gegeven de natuur te beheersen en de schepping te voleindigen.

Voor de Heer is het niet genoeg te weten dat de mens in Hem geboren is zoals de gehele schepping. Hij is alomtegenwoordig en het is in Hem dat we ademen, handelen en leven. De Heer die al op grond van de schepping overal aanwezig is, heeft echter nog een heel nauwe en heel speciale binding gewild met de mens.

Niet enkel heeft Hij de mens het bestaan geschonken en het leven, maar Hij heeft gewild dat deze mens zou binnentreden in zijn eigen leven. Met hem heeft Hij een nieuw en definitief verbond gesloten.

3. DE GOD VAN DE MENSWORDING

Om het volk dat getuige is van de uniciteit van God te steunen in zijn geloof, heeft God eertijds de aartsvaders gestuurd en de profeten.

Maar toen de volheid en het hoogtepunt der tijden aanbrak heeft Hij zijn Zoon gezonden die mens is geworden toen Hij onder de werking van de heilige Geest de menselijke natuur aangenomen heeft in de Maagd Maria. God is mens geworden in Jezus Christus.

Door zo naar ons toe te komen en op onze aarde te wonen heeft Christus ons een buitengewone boodschap gebracht. Hij heeft ons geopenbaard dat het de wil is van de Almachtige God, de Vader van de mensen, dat wij in Jezus Christus – de enige Zoon – zijn aangenomen kinderen zouden worden, die geroepen zijn deel te hebben aan het leven van God zelf.

Net zoals zijn Vader ten aanzien van de Schepping, zo heeft de God-Mens, ons aller broeder, gewild dat wij zijn verlossingswerk zouden voleindigen. Hij wil dat wij ‘mede-verlossers’ worden, om in en met ons de bevrijding van de zonde en van de gevolgen van die zonde te voltooien.

In navolging van de Vader bij de Schepping en van de Zoon bij de Verlossing, wil de heilige Geest tenslotte op zijn beurt dat wij zouden medewerken aan zijn voortdurende heiligingswerk. Hij

vraagt dat wij in zekere zin ‘mede-heiligmakend’ zouden zijn.

Aan ons, mensen, komt nu de taak toe aan deze goddelijke initiatieven te beantwoorden die onze meest gedurfde dromen overstijgen.

Naarmate we ons bewust worden van de rijkdommen waarmee we overstelpt worden, moeten we al het mogelijke en het onmogelijke presteren om met heel ons hart, met heel onze ziel dienst te bewijzen als duiders van de natuur en als troubadours van God.

De psalmist leert ons onze stem te geven aan de ganse schepping. In navolging van de heilige Franciscus van Assisië worden we ertoe uitgenodigd een hymne aan te heffen voor alle schepselen en onze roeping van ‘medescheppers’ te aanvaarden en te beamen.

Wij willen ons niet hoger achten dan een ander maar om Gods mildheid in daden om te zetten moeten we:

- In het uur van beproeving onze angst en onze nood klagen bij de Heer, maar ook ons openstellen voor de vreugde God te aanbidden, gelukkig omdat Hij bestaat en God is;

- Ons blijvend inspannen om verder te zien, onze ikzucht overstijgen, meer begrip tonen, vlugger geneigd zijn tot vergiffenis en onze openheid voor de liefde verruimen;

- Op een heel concrete wijze de aanwezigheid van de Heer beleven op de plaats en in de omstandigheden die God voor ons gekozen heeft, en steeds meer moeten we pogen pelgrims te worden op weg naar het Absolute en het Eeuwige;

- Eerbiedig en liefdevol elk mens benaderen. Welke taal onze medemens ook spreekt, of tot welk ras of godsdienst hij ook behoort, steeds mag en moet de christen denken: *‘het is mijn broer en mijn zus’*. En hij mag en moet er zelfs aan toevoegen: *‘iemand die met mij verbonden is met de banden van het bloed’*, want Christus heeft zijn bloed vergoten voor ons beiden, voor alle mensen op aarde.

4. BIDDEN, EEN SLEUTEL VOOR HET CONTACT MET GOD

Die openheid, dit antwoord willen geven aan God komt tot leven en wordt werkelijkheid in het gebed. Dat brengt ons in direct contact met God. Zonder gebed zijn we niet met God verbonden, kunnen we niet christelijk leven en ademen.

Hier zou ik even willen inbrengen hoe ik persoonlijk de rol van het gebed en het leven van de mens heb ervaren.

Ik was tweeëntwintig en een half jaar toen ik in 1931 priester gewijd werd in Fortaleza, een kleine hoofdstad van het noordoosten van Brazilië.

Reeds in die tijd begon ik te begrijpen dat het, gezien mijn beslissing om mij geheel en al aan God en aan mijn naaste te geven, voor mij een absolute noodzaak zou zijn tijd en ruimte vrij te houden om te luisteren naar de Heer en te bidden. Indien ik dit zou verwaarlozen zou ik al heel snel met lege handen staan en niets aan mijn broeders en aan de Heer te bieden hebben. Sindsdien maak ik met vreugde gebruik van een gunst die God me verleend heeft: als ik wakker word, kan ik zonder moeite even later weer inslapen. Zo word ik telkens wakker om twee uur 's nachts en bid dan gedurende twee uren.

Men moet zich niet inbeelden dat het voor mij een zware penitentie is! Voor mij is ‘waken en bidden’ geen offer. Ik heb ontdekt dat wij onze ziel erg onrechtvaardig bejegenen als wij ze niet de kans geven fit te worden op dezelfde wijze als we ’s nachts ons lichaam rust gunnen.

Er bestaan geëigende manieren om onze geest te laten rusten: het contact met de natuur, muziek, gesprek met vrienden. En wie het geluk kent gelovig te zijn: het luisteren naar en spreken met de Heer.

Als ik wakker word, is het mijn eerste zorg in mij de eenheid te herstellen. Tijdens de dag word ik versnipperd: mijn ogen, armen, benen gaan verschillende richtingen uit.

Op dit uitgelezen nachtelijk uur tracht ik weer eenheid te scheppen in mijn leven, die eenheid namelijk die sinds ons doopsel in Christus zijn oorsprong vindt.

Een gebed dat me op zulk moment vaak te binnenschiet, is dat van kardinaal Newman. Hij hield ervan te zeggen – en ik verwijs hier meer naar de geest dan naar de letter van het gebed – *“Heer Jezus, blijf toch niet zo verborgen in mij! Kijk met mijn ogen, hoor met mijn oren, spreek met mijn lippen, geef met mijn handen, stap met mijn voeten... Mocht mijn povere menselijke aanwezigheid ten minste iets van uw goddelijke aanwezigheid in herinnering brengen.”*

Als je één bent met Christus, dan is het een vreugde in naam van alle mensen van alle tijden en van overal te spreken tot onze Vader... Ben ik één geworden met Christus, dan aanbidden wij samen onze Vader (en ik hou er dan van mij al het schone weer voor mijn geest te brengen dat ik in mijn leven al gezien heb). Daarna

danken wij onze Vader en vragen vergiffenis (en ik zeg dan steeds: ‘Heer ik ben waarlijk een bevoegd ambassadeur van de menselijke zwakheid, want van al die zonden die begaan werden, is er geen die ik niet heb bedreven of die ik niet zou kunnen bedrijven’); ik denk mij de vragen in van de mensen, onze broeders en wij bieden ze de Vader aan.

Wanneer ik bij deze vragen beland ben, dan maak ik graag voor God de balans op van de voorbije dag:

- *“Ik ontmoette die werkloze... Ik denk aan hem, heel concreet. Maar mijn gedachten gaan verder en ik denk (wij denken) aan alle werklozen die er nu zijn...”*

- *“Ik ontmoette dit jonge meisje dat openbloeit naar het volle leven... ik denk aan haar, maar over haar heen zie ik al die jonge mensen met hun problemen, hun verwachtingen, hun noden.”*

Uiteraard vergeet ik ook mijn brevier niet (*Gebeden voor elke dag*) en de schoonheid en de rijkdom van die ogenblikken komen uit de eenheid met Christus voort.

Die gebedswake is voor mij een voorbereiding tot de eucharistieviering, het hoogtepunt van de dag.

En het is door Gods genade dat de eucharistie de hele dag kan omvatten, want alles wordt in alle eenvoud: offerande, consecratie, communie.

Ik verzeker u dat de Heer mij aldus wel duizend redenen geeft die mijn bestaan zinvol maken.

Verder zou ik hier ook nog de vreugde en de schoonheid willen aanhalen van het samenbidden in onze basisgroepen.

Wanneer een doopsel gevierd wordt in onze basisgemeenschap, dan gaat het wel om iets geheel anders dan een louter sociaal en familiaal gebeuren, dat dikwijls te herleiden is tot de keuze van een peter voor het kind. Maar bij ons is de hele kerkelijke gemeenschap in het gebeuren betrokken.

De hele gemeenschap leefde doorheen de voorbereiding toe naar de viering van de officiële opneming van een nieuw lid in de Kerk en in de gemeenschap, die het levende beeld is van onze Moeder de Kerk.

Zo gaat het er ook bij de andere sacramenten aan toe. Welke vreugde en kracht gaan er niet uit van een vormsel in de gemeenschap, van een huwelijk, een priesterwijding of zelfs een bisschopswijding die in dergelijke omstandigheden gevierd worden!

Vooraleer vieringen zo levensnabij worden, moet een hele weg afgelegd worden: zoiets kun je niet improviseren en je komt er niet met enkele formaliteiten van af. Maar als je zo'n echte gemeenschapsviering meemaakt, beleef je werkelijk weer de eerste tijden van de Kerk en nader je het ideaal dat ons leek te ontsnappen: één van hart, één van geest zijn in Christus.

De christen is wat zijn religieuze dimensie betreft, diegene die als christen leeft waar hij zich ook moge bevinden, die één is met Christus, die openstaat – in Hem en door Hem – voor het gehele leven van de mensen. Het is de christen, broeder van alle mensen, die het gebed, zichtbaar en in groep, graag een gemeenschapsdimensie geeft.

Ik heb getracht dit in enkele povere woorden neer te schrijven, als een gebed:

*“Arm zul je blijven
zolang je niet ontdekt
dat het niet met open ogen is
dat je het best ziet...”*

*Naïef zul je blijven
zolang je niet leert
dat de stilte van gesloten lippen
meer zegt dan een vloed van
woorden...*

*Onhandig blijf je
zolang je niet begrijpt
dat je met gevouwen handen
meer kunt bewerken
dan met veel armgezwaai
dat zonder het te willen
kwetsen kan...”*

*
* *

Door kardinaal Suenens

“Helemaal één worden met Christus” : dat is de diepe betrachtting die de roeping van de christen tot de contemplatie opwekt. Dat heeft Dom Helder ons zojuist in herinnering gebracht.

En op mijn beurt zou ik willen zeggen wat dit inhoudt voor wie een echte leerling wil zijn van de Heer.

1. HET CHRISTENDOM, DAT IS JEZUS CHRISTUS

Op religieus gebied is het meest pijnlijke van onze tijd niet allereerst de vermindering van het aantal roepingen tot

het priesterschap en het religieuze leven, ook niet de vermindering van het aantal mensen die op zondag eucharistie vieren. Het eigenlijke dramatische is dat het gelaat van Christus vervaagd is in het hart van de christenen.

Al te dikwijls wordt het christendom aan de wereld voorgesteld als een ideologie, een levenswijshouding, een speciale hiërarchie van waarden. Het christendom verschijnt dan als een ‘-isme’, weliswaar geprivilegieerd, maar toch temidden van andere ‘-ismen’. Het is van het allergrootse belang aan de christenen opnieuw te vertellen dat het christendom staat of valt met Jezus Christus. Hij is een unieke en onuitsprekelijke persoon, menselijk en goddelijk tegelijk, die in het centrum staat van het verleden, het heden en de toekomst, van de schepping en van de wereld.

‘Midden onder U staat Hij die gij niet kent’: deze uitspraak van Johannes de Doper geldt evenzeer voor onze tijdgenoten als voor de leerlingen van Johannes de Doper. Zoals de leerlingen van Emmaüs op paasavond, moet onze generatie ook Jezus Christus persoonlijk ontmoeten en zijn aanwezigheid, zijn veelvuldige wijzen van aanwezigheid onder ons herkennen.

De sociologische situatie van het christendom is veranderd. Het christelijk geloof is niet langer meer een erfgoed dat men van vader op zoon doorgeeft; bovendien is het niet meer geïntegreerd in het dagelijks leven; het wordt er ontkend of in vraag gesteld. Christen zijn gaat niet meer van zelf.

Voortaan en nog veel meer dan dit in het verleden het geval was, zal uit het kind

dat bij de geboorte gedoopt werd, een volwassene moeten groeien die later op bewuste wijze het christelijk engagement zal moeten beamen dat in zijn naam werd aangegaan. Wanneer hij volwassen zal worden, zal hij Jezus op persoonlijke wijze moeten ontdekken. Daartoe zal hij het doopselgebeuren ‘in Geest en in vuur’ als het ware opnieuw moeten actualiseren. In helder bewustzijn zal hij zich moeten laten omvormen door de heilige Geest in een levende christen, die zich verantwoordelijk weet voor zijn geloof en dit kan omzetten in zijn leven en in het hart van de wereld.

Het is een heel nieuwe situatie die vraagt dat men op een totaal nieuwe wijze onze eigenheid als christen zou opnieuw gaan definiëren.

2. ONZE EIGENHEID ALS CHRISTEN

Vandaag de dag wil men een klaar antwoord op de vraag: wat voegt het christendom toe aan een waarachtig, eerlijk en edelmoedig menselijk leven? In welke zin kan men stellen dat een christen verschilt van een andere mens die op effectieve wijze zijn naaste bemint? Wat betekent het dat Paulus kon uitroepen: *‘voor mij betekent leven Jezus Christus’*? Was dat een slechts lyrische uitspraak of ging het integendeel om de uitdrukking van een waarachtig en doorleefd geloof?

Er kan geen sprake zijn van een geestelijke vernieuwing in de Kerk, zolang de gedoopte niet heeft begrepen welke eisen zijn doopsel stelt en deze heeft aanvaard, zolang hij zijn leven niet radicaal heeft gewijzigd. Onze eigenheid als christenen komt niet uit onszelf, maar het is Jezus Christus die deze eigenheid bepaalt: norm van het christen-zijn is niet

het fatsoenlijke leven van het merendeel der christenen. Wie deze norm wil vastleggen, moet antwoorden op volgende vraag: wat verwacht de Heer van hen die Hij geroepen heeft tot navolging en hoe hebben de eerste christenen deze roeping begrepen?

Het is in het boek der Handelingen der Apostelen dat we het antwoord kunnen ontdekken.

3. NORM VAN HET CHRISTEN-ZIJN

De Handelingen stellen ons enkele aspecten voor van het ‘normale’ handelingspatroon van de eerste christenen. “*De leerlingen*”, zo staat er te lezen, “*legden zich ernstig toe op de leer der apostelen, bleven trouw aan het gemeenschappelijk leven en ijverig in het breken van het brood en het gebed.*”

Het beeld dat in deze tekst wordt opgeroepen is dat van apostolische, broederlijke, eucharistische, geestelijke gemeenschappen.

Men ziet hier de christenen werkelijk leven als kinderen van God, en dat wordt uitgedrukt door het gemeenschappelijk gebed en speciaal door de viering van de zondagseucharistie; ook leven zij in broederlijke gemeenschap met hun broeders; die gemeenschap drukt zich zowel uit in een overeenstemming van geest als in een werkelijke bezorgdheid voor de armsten onder hen, een zorg die zelfs zo ver kan strekken dat men alle bezittingen met elkaar gaat delen.

Maar de christen staat ook in een verticale relatie, die hem naar God – die Vader is – oriënteert, en dat wordt uitgedrukt door de aanbidding, de dankbare erkentelijkheid en het

smeekgebed. Tegelijk is er ook steeds een horizontale lijn aanwezig die de christen open stelt voor de anderen en voor hun noden: zij delen alles broederlijk en dit treft alle waarnemers door de intensiteit van hun liefde: “*Zie hoe zij elkaar beminnen!*”

Wanneer wij onze christelijke authenticiteit echt willen herbronnen, dan moeten wij ook aan deze twee dimensies tegemoet komen.

Om te beseffen hoe ver we nog staan van dit ‘normale’ christen-zijn – dat ons hier als norm wordt voorgehouden – moeten we ons dus allereerst gaan afvragen wat Jezus van zijn leerlingen verwacht.

Veel te dikwijls zijn we er toe geneigd het christelijke te gaan duiden in functie van rites of van praktijken, van sommige morele gedragingen. Maar hebben we dan wel alles gezegd over het christendom? En gaat het dan wel om wat allereerst moet primeren? Het beeld dat het evangelie en de Handelingen der Apostelen ons brengen is geheel anders: reeds de naam ‘christenen’, een naam die voor het eerst aan de leerlingen te Antiochië werd gegeven, openbaart ons een fundamentele en geheel bijzondere verhouding tot Jezus Christus, de Verrezene.

Er mag geen misverstand zijn over de identiteit van de christen:

- De christen is iemand die binnengetroten is in een persoonlijke en levende verhouding met Jezus, die hij als zijn Redder en als zijn Heer heeft erkend;

- De christen is geen geïsoleerde figuur: hij leeft als een lidmaat van het

Lichaam van Christus en dit door zijn inschakeling in een plaatselijke kerkelijke gemeenschap.

- De christen weet zich door het bevel van de Heer opgeroepen om vruchtbaar te zijn en dit zowel door de verkondiging als door de dienst aan de mensen.

Zo is de 'normale', originele, echte volwassen christen. Vanuit zijn beslissing om de Meester te volgen, aanvaardt hij ook de tol te betalen voor zijn trouw en dit getuigenis kan leiden tot het uiterste: tot het martelaarschap.

4. LEVEN IS VOOR MIJ JEZUS CHRISTUS

Strikt genomen zou men moeten erkennen dat er maar één enkele christen ten volle die naam christen kan dragen: de Heer Jezus Christus zelf. Maar wij moeten ons leven door Hem laten omvormen, en open staan voor zijn volheid.

'Voor mij is leven Jezus Christus'. Wat zou dat anders kunnen betekenen dan dat de christen een mens is die niet langer zichzelf toebehoort maar gegrepen is door Christus in het concrete van zijn leven, op alle vlakken?

Leven, dat is zien, beminnen, spreken, bewegen. Leven in Jezus Christus, dat is leren zien met zijn ogen, beminnen met zijn hart, spreken met zijn lippen en zijn weg volgen.

We moeten hier niet de religieuze vereisten van het christendom ten gronde toe uitleggen; wel willen we eenvoudig aanhalen wat typisch christelijk is in de dienst aan onze broeders.

De christen erkent zeer zeker de hoge waarde van de dienstbare opstelling jegens

de medemens, erkent ook de zeer grote betekenis van de menselijke solidariteit en van de humane filantropie; maar hij weet zich tegelijk geroepen om deze belangrijke waarden te gaan beleven in gemeenschap met Hem die ons bemind heeft en die zich voor ons heeft overgeleverd. Het christen-zijn vereist van ons dat we naar onze broeders toe zouden gaan met de liefde van Jezus Christus zelf.

Regelmatig brengt de Kerk ons in de liturgie weer het woord van de Profeet Ezechiël in herinnering:

"Ik zal U een nieuw hart geven, en een nieuwe geest in U uitstorten; Ik zal het stenen hart uit uw lichaam verwijderen en U een hart van vlees geven. Mijn geest zal Ik in U uitstorten" (Ezechiël, 36, 26-27).

5. BEMINNEN MET HET HART VAN CHRISTUS

God zal ons stenen hart verwijderen om ons de anderen te laten beminnen volgens zijn hart. Dat is fundamentele revolutie, een radicale verandering. Menselijk gesproken kan ik eigenlijk niet veel mensen echt beminnen buiten de beperkte kring van mijn vrienden en mijn familie. Het hart van de mens is veel te zwak om in eenklank te zijn met alle menselijke noden. Het is rap van slag, en erger nog, het ondervindt de grootste moeilijkheden wanneer het er om gaat mensen echt te gaan beminnen die eigenlijk weinig sympathiek overkomen. Nog moeilijker valt het ons van mensen te gaan houden die ons vijandig gestemd zijn. Bij de eerste hindernis geven we het al op.

En toch is het zo dat het christendom diep doorleefd wordt en zich in al zijn schoonheid ontvouwt wanneer we onze

broeders niet alleen beminnen met ons arme hart, maar met het hart van God zelf. De mensen houden er niet van bemind te worden omwille van Gods liefde, als waren zij slechts tussenpersonen, al ging het niet echt om hen zelf.

Waar het op aan komt, is dat wij hen zouden beminnen met de liefde van God zelf. Dan komt er een metamorfose tot stand die alle engheid, terughoudendheid, discriminatie radicaal overstijgt.

Als een echo van de woorden van Newman die door Dom Helder werden aangehaald, wilde ik dit hoofdstuk over ons gelijkworden aan Jezus Christus besluiten met deze ontroerende regels van Annie Johnson Flint:

*Geen andere handen heeft Christus
dan onze handen om vandaag zijn
werk te verrichten,
Geen andere voeten dan onze voeten
om de mensen de weg voor te gaan,
Geen andere tong dan onze tong om
de mensen te verhalen hoe Hij
gestorven is,
Geen andere hulp dan onze hulp om
de mensen tot bij Hem te voeren,
Wij zijn de enige bijbel die gelezen
zal worden in een zorgeloze wereld,
Wij zijn het evangelie van de
zondaar, het credo van de spotter, de
uiteindelijke boodschap van de Heer
die tot uitdrukking komt in woord en
daad.
Maar wat zal er gebeuren als onze
weg niet rechtdoor loopt,
Als ons beeld onscherp is,
Als onze handen bezig zijn met
andere taken dan de zijne,*

*Als we de weg inslaan die leidt naar
de zonde,
Als we de mond vol hebben van
woorden die niet over zijn lippen
zouden komen?
Hoe kunnen we de hoop koesteren
Hem te helpen als we niet bij Hem in
de leer gaan? ”²*

---

² Citaat uit *Vocation et Victoire, Recueil d'hommage et de reconnaissance à Eric Wickberg*, Bazel, Ed. Brunnen en Cie.

In dienst van mensen

Door kardinaal Suenens

1. DE CHRISTEN: SOLIDAIR MET DE MEDEMENS

Niemand kan christen zijn op zijn eigen houtje, ten persoonlijke titel, als het ware in een vacuüm. Elke gedoopte moet ook de sociale consequenties van zijn christen-zijn aanvaarden. Dat brengt hem dan binnen in een net van relaties en van plichten die steeds ruimer uitdijen in concentrische cirkels. Zo wordt de christen gesteld voor keuzen die gaan van het familiaal niveau, over het beroepsleven, tot het economische, het juridisch-sociale, het politieke.

Zelfs in zijn meest radicale vormen mag het contemplatieve leven nimmer een vlucht zijn. Het moet integendeel een streven zijn naar de diepte van het menszijn en van het christen-zijn.

De christen mag zich niet uit de wereld terugtrekken en de woestijn invluchten. Ieder moet volgens zijn eigen roeping actief deelnemen aan vermenselijking van de wereld, hoe veeleisend dat ook zijn mag.

Voor een christen gaat het er niet om een keuze te maken tussen het geloof en de werken, noch om geloof en goede werken naast elkaar te plaatsen. Wat telt is dat men het geloof vertaalt in de werken.

Wanneer men het belang onderstreept van onze sociale taak, dan is

het nuttig hierbij aan te stippen dat al wat de relaties tussen de mensen bevordert, al wat hun broederlijkheid in praktijk brengt, op zich reeds sociale actie is, zelfs wanneer dit niet in heel duidelijk afgebakende projecten gestalte krijgt.

Wie meer zicht wil krijgen op wat de sociale uitstraling van de christenen als groep of individueel voorstelt, moet het gehele domein in rekening brengen dat door de term 'sociaal' wordt aangeduid en mag zich dus niet beperken tot een van zijn uitingen of vormgevingen.

Georges Gurvitch heeft een eenvoudige classificatie voorgesteld die nuttig is om enige ordening in deze materie aan te brengen. Zo onderscheidt hij:

-het niveau van de *globale maatschappelijke structuren*, nogal volledige, sociale gehelen die aan al de behoeften van hun leden kunnen voldoen, bijvoorbeeld een land of een reeks landen;

-het niveau van de *partiële groeperingen*, zoals het gezin, verwanten, vrijwillige verenigingen, sociale klassen;

-en tenslotte de vele vormen van *sociale bindingen*, met name de diverse relaties die er kunnen bestaan tussen leden van een menselijke gemeenschap.³

³ G. GURVITCH, *La vocation actuelle de la sociologie*, vol. I.

Om echt levenskrachtig te zijn is het nuttig, ja zelfs nodig dat kleine maar ook grotere groepen zich gaan openen voor het maatschappelijke en zich ‘sociabel’ gaan opstellen. Een van de ergste problemen van onze tijd is wel de ‘communicatiestoornis’, de onmogelijkheid om te communiceren. Deze communicatiestoornis wordt bestudeerd op alle niveaus en men sleutelt aan oplossingen terzake voor alle menselijke groepen: de partnerrelatie, gezin, handel, industrie, beleidsorganen, enz. En een concrete oplossing voor ieders moeilijkheden mag geenszins van globale structuurveranderingen alleen worden verwacht.

Soms reserveert men het etiket ‘sociaal’ slechts voor bepaalde maatregelen die de maatschappelijke structuren beogen te veranderen. De term ‘sociaal’ heeft echter een bredere betekenis:

Mgr. Dondeyne schrijft over het sociaal impact van het theologale leven:

In dit opzicht is de zeggingskracht van het paulijns taalgebruik uitermate treffend. Wanneer Paulus wil beschrijven dat het geloof in Christus werkzaam is in de wereld, spreekt hij over ‘een nieuwe schepping’, over het verschijnen van ‘de nieuwe mens die naar Gods beeld is geschapen in ware gerechtigheid en heiligheid’, of ook nog over een deelnemen aan de zienswijze van Christus die door de werking van de heilige Geest opgewekt is.

“De vrucht van de Geest”, aldus Paulus, “is liefde, vreugde, vrede, geduld, vriendelijkheid, goedheid, trouw, zachtheid, ingetogenheid” (Gal. 5, 22-23).

Men merkt hier dus duidelijk dat het beleefde geloof geenszins een vlucht uit de wereld bewerkt. Evenmin maakt het de christen tot een supermens, een buitengewoon wezen dat aan de menselijke bestaanswijze van alle andere mensen zou ontheven zijn. Wat het beleefde geloof voortbrengt is een levenswijze die het alledaagse menselijke bestaan transfigureert naar een grotere openheid, meer waarheid en waarachtigheid, goedheid en rechtvaardigheid, vrijheid en verantwoordelijkheid.”⁴

Deze waarden die de mens op de maatschappij afstemmen hebben ook hun plaats in een waarachtige liturgieviering of in een gebedsgroep die een ruimte wordt waarin de vrijheid gestalte krijgt, waar wederzijds vertrouwen heerst en gratuïteit. De inter-persoonlijke relaties bereiken een dieper niveau dank zij een gemeenschappelijke openheid tot de geest van de levende God. Elk lid van de groep is geroepen zijn deel bij te dragen aan het gebed en de opbouw van het geheel, die in de lijn van Paulus, streeft naar een gemeenschap waaraan iedereen intens deelneemt. Dat is een sociale ervaring die van grote betekenis is en die invloed zal hebben op de overige menselijke verhoudingen, bijvoorbeeld op economisch vlak. De eerste christelijke gemeenschap geeft daarvan een duidelijk voorbeeld. De Schrift zegt immers:

“Allen die het geloof hadden aangenomen, waren eensgezind en bezaten alles gemeenschappelijk; ze waren gewoon

⁴ A. DONDEYNE, in *Revue théologique de Louvain*, 1973, p. 9.

hun bezittingen en goederen te verkopen en die onder allen te verdelen naar ieders behoefte”

(Hand. 2, 44-45).

Uit de kerkgeschiedenis zou men nog andere voorbeelden kunnen aanhalen van charismatische ervaringen die uitgemond zijn op sociaal-politieke terrein. Wat onze eeuw betreft, denken we in dit verband aan Teresa van Calcutta, Martin Luther King, Cesar Chavez, Jean Vanier, en - voor de niet-christelijke wereld - Gandhi. Zo stellen we vast dat het private en het collectieve gebed een krachtige inspiratie en impuls kan inhouden voor het handelend optreden, terwijl het tegelijk ook elk overblijfsel van haat, hoogmoed en geweld in de actie kan verbannen en uitzuiveren.

De Charismatische Vernieuwing die uitroept tot een radicaal evangelische houding, tot elkaar aanvullende charismatische gaven, tot wederzijds hulpbetoon, is aldus bezig de maatschappij te veranderen. Maar het beleefde geloof zal eveneens geheel natuurlijk leiden tot het opzetten van sociale initiatieven die even gevarieerd en veelvoudig zullen zijn als er menselijke noden zijn.

Een boek dat de titel draagt: *“Charismatic social action – Reflection – resource Manual”*⁵ biedt een brede waaier van klaar omliggende sociale acties, waarmee onmiddellijk gestart kan worden. Deze acties gaan van hulpbetoon aan gehandicapten, gevangenen, drugverslaafden, bejaarden, geestelijk

zieken, marginale groepen allerhande, tot grote collectieve acties voor een rechtvaardiger maatschappij, voor een behoud van de vrijheid, voor het sociaal-vitaal minimum, voor een gezonder leefmilieu.

Binnen ditzelfde sociaal perspectief verdienen de leefgemeenschappen wel een speciale vermelding omdat zij een sociale rol vervullen in de Vernieuwing en daarbuiten. Het feit dat alle goederen in deze leefgemeenschappen geheel of gedeeltelijk gemeenschappelijk zijn, roept voor ons het beeld op van de allereerste christelijke gemeenschappen. Net zoals het abdijleven traditioneel gebed en arbeid onlosmakelijk met elkaar verbond en het ritme van de liturgie gelijkliep met dat van de handenarbeid, zo wordt thans in die nieuwe leefgemeenschappen het sociale ingebed in het religieuze.

Sociale inzet, dat moet gezegd worden, is niet gewoon maar een bijkomstige morele verplichting, het maakt onafscheidelijk deel uit van de evangelisatie. Het is omdat de Kerk zich bewust is van wat het evangelie inhoudt dat zij zich inzet voor al wat de mens meer mens maakt, voor al wat hem bevrijding brengt, d.w.z. op weg zet naar zijn waarachtige ontplooiing. De bisschoppensynode van 1971 heeft dit zeer duidelijk uitgezegd in volgende sleutelzin: *“De strijd voor de rechtvaardigheid en de deelneming aan de omvorming van de wereld komen ons zonder meer als een wezensbestanddeel van de evangelieprediking voor. Dit is immers de zending van de Kerk: verlossing van de*

⁵ S. MACMANUS Fahey, *Charismatic social Action*, New York, Paulist Press, 1977.

mensheid en haar bevrijding uit elke vorm van onderdrukking."⁶

2. EVANGELISATIE EN HUMANISERING

Hoezeer het ook belangrijk is evangelisatie en humanisering met elkaar te verbinden, toch moet vermeden worden zo over humanisering te spreken dat de indruk ontstaat dat de humanisering een voorafgaande voorwaarde is tot de evangelisatie. Anders gezegd: de slogan 'eerst humaniseren, pas daarna evangeliseren' stelt de zaken in een volkomen verkeerd daglicht. Dit komt erop neer dat men in een eerste fase de mens zou moeten redden uit de vervreemding om daarna en alleen daarna in een tweede fase hem de blijde boodschap van het evangelie te verkondigen. Dergelijke formule is zeer gevaarlijk want ze impliceert dat men – voorlopig? – verzaakt aan de plicht Christus aan de wereld te verkondigen.

Bovendien stelt deze slogan de zin van het apostolisch en missionair optreden van de Kerk, naar binnen en naar buiten, in vraag. In de formule 'eerst humaniseren, daarna pas evangeliseren' is het invoeren van de woorden 'eerst en daarna' aanvechtbaar, m.a.w. het invoeren van een volgorde en een prioriteit.

Neen, beide opdrachten moeten gelijktijdig worden uitgevoerd. Dit 'eerst' en dit 'daarna pas' leiden naar een scheiding van evangelisatie en humanisering. En dit terwijl in feite het tegendeel zou moeten onderstreept worden,

want hoewel onderscheiden roepen evangelisatie en humanisering elkaar wederzijds op.

Men moet de mensen tegelijk zowel levensmiddelen geven – middelen om menswaardig te leven – als de zin van dit leven. De eerste opdracht ontslaat ons niet van de tweede. Pater Chenu, o.p., stelt dan ook terecht: *“De evangelisatie bevindt zich op een ander niveau dan dat van het beschavingswerk. Mensen voedsel verstrekken betekent niet in se dat men ‘redt’, ook al is het omwille van mijn heil dat ik hen te eten geef. Werken aan de cultuur is geenszins bekeren tot het geloof.”*

Maar andersom is het niet zo dat Christus slechts het 'leven van de ziel' is. Hij wil de gehele mens tot leven brengen. Gezin, beroep, politiek, economie, internationale verhoudingen, vrije tijd, pers, film, radio, televisie, zelfs het gebruik van de kernenergie: niets ontsnapt aan zijn greep.

Wie het christendom zou herleiden tot enkele vrome praktijken, hoe belangrijk die ook mogen zijn, doet het onrecht en verminkt het. Ik begrijp de ongelovige die, op basis van het verkalkte en geatrofieerde beeld van het christendom dat hij uit het leven van sommige christenen leert kennen, ons aanklaagt en er ons van beschuldigt de menselijke inzet en de bezorgdheid voor vooruitgang en sociale gerechtigheid te minimaliseren. Maar zijn kritiek zou zich niet tegen het christendom mogen keren maar zou in feite gericht moeten zijn tot de christen die afbreuk doet aan zijn geloof door er zich ten onrechte op te beroepen.

⁶ *Archief van de Kerken*, 27ste jg., 1972, kol. 90.

Christen is men niet slechts 's zondags, in de kerk. Men is het de hele week door, vierentwintig uur op vierentwintig uur door het in praktijk brengen van de geboden, die je noch tot het eerste noch tot het zesde gebod kan beperken. Je moet ze allemaal navolgen en het *ganse* evangelie in je *hele* leven binnenbrengen.

3. VERZUIM IS ZONDE

Wie het christendom reduceert tot het onderhouden van verboden, en niet verder gaat dan het negatieve aspect van de wet - je zult niet liegen, geen kwaad spreken, niet stelen -, miskent evenzeer het waarachtige christendom. Want naast de opdracht het kwaad te vermijden, is er ook het immense domein van het goede dat volbracht moet worden. Ons geweten mag nog niet gerust zijn als we alleen maar 'geen kwaad berokkend hebben'. Want we kunnen schuldig zijn door te verzuimen en niet liefhebben is al even erg.

Toen de liberale economie hoogtij vierde, zou het beter geweest zijn als de christenen zich wat meer bewust waren van hun positieve sociale plichten ten aanzien van hen die "*onverdiend in ellende gedompeld waren*" (de term is van Leo XIII). Dan zou de sociale kwestie nooit op zo'n uiterst dramatische wijze tot uiting gekomen zijn.

Verder is het ook zo dat de hedendaagse geschiedenis er gans anders zou hebben uitgezien, indien het communisme bij zijn aanvang had moeten afrekenen met volbloed christenen.

N. Berdiaëff, een orthodox publicist, schreef puntig: "*het bolsjewisme is in*

Rusland tot leven gekomen en won er, omdat ik ben wie ik ben: omdat er in mij geen reële geestelijke weerstand aanwezig was – dat geloof dat bergen kan verzetten. Het bolsjewisme dat is mijn schuld, mijn zonde. Een beproeving die mij is opgelegd. Het lijden dat het Bolsjewisme over mij heeft gebracht is mijn louteringsweg, is boete voor mijn schuld, voor mijn zonde, voor ons aller schuld en voor ons aller zonde. Allen zijn we verantwoordelijk voor allen."⁷

Het christen-zijn roept niet op tot een vlucht uit de wereld, maar houdt elke gedoopte integendeel de plicht voor naar eigen mogelijkheden deel te nemen aan de initiatieven die streven naar lotsverbetering van de mens. Uit eerbied voor zijn doopsel vecht de christen – volgens kracht en kunde – tegen ellende en verpaupering, tegen werkloosheid en ziekte, tegen onrecht omwille van ras of klasse, en werkt hij aan het totstandkomen van een maatschappij die de ontplooiing van de menselijke persoon bevordert.

4. EEN ANDERE WERELD: DEZE WERELD 'VERANDEREN'!

Maar de inzet van de christen in de wereld en de geschiedenis vloeit niet enkel voort uit de noden en de ellende van de wereld. Dit engagement maakt integraal deel uit van zijn relatie tot God, van de eschatologische en theologale dimensie van zijn Geloof, en van zijn gebed.

Pater Tillard merkt hierbij op dat:

---

⁷ N. BERDIAEFF, *Un nouveau Moyen Age*, Paris, 1930, pp. 186-187.

“In het evangelie verbindt Jezus de aankondiging van het Rijk Gods met het stellen van tekenen, gebaren tegen al wat de mens verdrukt en zijn bestaan op deze aarde verduistert.

Het gordijn van lijden wegschuiven, muren van haat slopen, in deze wereld meer rechtvaardigheid en vrede tot stand helpen brengen, kortom: werken aan de ‘waarachtige groei van de menselijke waardigheid’, dat is God op objectieve wijze dienen, dat is nu het Rijk Gods tot stand brengen waarvan Christus de Heer is tot ‘Hij het aan God, Zijn Vader teruggeven zal.’ Zelfs wanneer de naam van Jezus Christus tijdens deze dienstverlening nog niet mag vernoemd worden.

Want dit handelen speelt zich af voor God, in overeenstemming met zijn wil, die inhoudt dat de wereld anders zou worden. Hij alleen kan daarover oordelen. In deze actie wordt niet in de eerste plaats de reactie van de mensen gezocht, zelfs als het hun ten goede komt. Het is immers geenszins de bedoeling eerst de anderen te winnen door in hen een vermoeden te wekken van God en van het Rijk Gods, om zo de ‘andere wereld’ te bereiken.

Het doel is allereerst te gehoorzamen aan de wil van God voor deze wereld. Zeker, net zoals de wil van God voor de ‘wereld die anders moet worden’ intrinsiek samenhangt met zijn wil voor de andere wereld, zo wil de christen dat zijn handelen een getuigenis wordt voor Christus en zijn Vader.

Toch beoogt deze actie allereerst een medewerking te zijn aan de verandering van deze wereld om haar in harmonie te

*brengen met het Rijk Gods dat reeds is uitgezaaid. Het is, daar steunen we op, een handelen voor God’.*⁸

Een ontroerend getuigenis hoe het religieuze en het sociale in het christen-zijn kunnen samengaan, werd ons vroeger gegeven door William Booth, stichter van het Leger des Heils. Deze woorden bevatten in zekere zin zijn geestelijk testament:

Zolang er vrouwen zullen wenen, als vandaag,

zal ik strijden,

Zolang kinderen honger zullen kennen, als vandaag,

zal ik strijden,

Zolang mensen gekerkerd worden,

zal ik strijden,

Zolang ook maar iemand zich bedrinkt,

zal ik strijden,

Zolang een arm meisje op straat loopt,

zal ik strijden,

Zolang een mens Gods licht behoeft,

*zal ik strijden tot het einde.*⁹

5. DE HEILIGE GEEST EN DE INZET IN DE MAATSCHAPPIJ

De Schrift en de kerkelijke traditie zijn er de getuigen van dat de werking van de heilige Geest in ons de waarborg is van de authenticiteit van onze verhouding tot

⁸ P. THILLARD, “*Vie religieuse ‘active’ et insertion dans le monde du travail*”, in *Vie consacrée*, 15 september 1977, 49ste jaargang, nr. 5. Een boek van deze auteur kreeg de betekenisvolle titel mee: ‘*Devant Dieu et pour le monde*’, Parijs, Editions du Cerf, 1974.

⁹ W. BOOTH, vrij vertaald naar *Soldats sans fusils*, p. 47.

God (godsvriendelijkheid). Met kracht brengt Hij eenheid en aldus ligt Hij tevens aan de oorsprong van de eenheid in het heilswerk van God, die de Schepper én Vader is.

Dat is de betekenis van die aanroeping die de liturgie van de Kerk ons veelvuldig doet uitzeggen: *“Zend uw Geest en alles wordt herschapen en gij zult het aanschijn der aarde vernieuwen”*. Die woorden dragen heel ver en het is goed dat we er even bij stil houden. Wordt immers ieder die ‘het aanschijn der aarde’ in beschouwing neemt, niet gegrepen door vrees en soms zelfs door wanhoop? Waar gaan we naartoe? Wat zal er morgen met de mensheid geschieden als een of andere dwaas – al dan niet door onoplettendheid – op de fatale knop duwt die de hele wereld in een apocalyptische kernexplosie ten onder doet gaan? Wat gebeurt er met de mens als de wetenschap in staat zal zijn de mens naar willekeur te manipuleren, en dit nog voor zijn geboorte en later zijn leven lang tot bij zijn sterven? Hoe zal het met de mens gesteld zijn als de politieke machtshebbers over uiterst doeltreffende middelen zullen beschikken om de opinie en het gedragspatroon van de bevolking te beïnvloeden?

Meer dan ooit moeten de christenen de leerschool van de ware vrijheid doormaken dank zij een vernieuwde openheid voor de heilige Geest. Zij moeten een beroep doen op zijn actieve aanwezigheid om een oplossing te vinden voor de problemen die het overleven van de mensheid en van de cultuur in gevaar brengen. Zij moeten in het cenakel treden om zich – in gebed – te laten

overschaduwen door zijn levengevende aanwezigheid, maar daarna moeten zij naar buiten treden, in het volle licht en te midden van de mensen om getuigenis af te leggen met een nederige en broederlijke zelfzekerheid.

6. DE GEEST EN ZIJN GAVEN

Niet enkel omwille van het eigen geestelijk leven heeft de christen de Geest nodig met zijn charismatische gaven, maar ook om bij te dragen tot de genezing van de zieken van de maatschappij.

Die ‘maatschappelijke ziekten’ moeten onderscheiden worden door de gave van wijsheid en zij moeten onderworpen worden aan de helende kracht van de enige Redder van de wereld. De ‘sociale’ christen moet zich net als de ‘charismatische’ christen openstellen voor de werking van de heilige Geest opdat de vernieuwing van de wereld, door zijn menselijke en technische medewerking, in de diepte zou kunnen tot stand komen.

Want er is geen onderscheid tussen de heiligende Geest en de scheppende Geest. De heilige Geest eerbiedigt onze menselijke bestaanswijze, laat die tot zijn recht komen en bekrachtigt deze; Hij ontwricht het spel der menselijke factoren niet maar accentueert integendeel nog de autonomie. Maar Hij geeft ze een hogere duiding en omvormt de autonome menselijke factor tot een werkzaam teken van Gods kracht en goedheid.

Wij zijn ertoe voorbestemd Gods adoptiekinderen te worden. De heilige Geest wil dat de mens integraal mens zou zijn, tilt hem niet alleen uit boven de mogelijkheden die hij bij zijn geboorte

meegekregen heeft, maar zelfs boven zijn stoutste dromen. Hij roept ons en leidt ons binnen in het mysterie van de Drievuldigheid. Noch min, noch meer!

“De Drievuldigheid is ons maatschappelijk programma”, dat zegde N. Fedorov in de vorige eeuw.¹⁰ Wij moeten onze horizon verruimen en stoutmoediger zijn in ons geloof in de heilige Geest.

Iemand schreef: *“De heilige Geest raakt ons precies in wat, in ons, het scharnierpunt is van het inwendige en het uitwendige, van geest en vlees, spreken en zwijgen, oud en nieuw, leven en dood, gewoon en buitengewoon, charisma en instituut, individueel en collectief, enz. Hij verbindt voortdurend beide polen met elkaar, in een wederkerigheid die het schepsel in staat stelt een beeld en gelijkenis te vertonen met zijn Schepper. In de mens werkt de heilige Geest in op datgene wat eenheid brengt binnen zijn levende complexiteit.”*¹¹

De spanning die nu bestaat tussen ‘sociaal’ en ‘charismatisch’ zou mijn inziens sterk verminderen als men meer zicht had op de diepte en omvang van de werking van de heilige Geest en als de theologische interpretatie van de charismatische gaven sommige al te enge en restrictieve exegetische verklaringen zou corrigeren.

Zonder de heilige Geest en zijn charismatische gaven is er geen Kerk. De

geestesgaven behoren tot haar natuur zelf en is het ‘universeel sacrament van het heil’(Vaticanum II). De Charismatische gaven maken evenzeer deel uit van het christelijk leven van het individu als van de gemeenschap.

Geen enkele groep of beweging in de Kerk mag dus pretenderen de heilige Geest en zijn charismatische gaven in pacht te hebben.

De ‘charisma’s’ waarover Paulus het heeft en waarvan hij overigens helemaal niet zegt een exhaustieve opsomming te geven, kunnen hoegenaamd niet teruggebracht worden tot enkele ‘buitengewone’ manifestaties, maar komen tot uiting in het gehele leven van de Kerk. De apostel bespreekt ze als belangrijke ervaringen van het leven in de Kerk, maar als dusdanig vormen ze niet de grondslag van zijn theologie van de heilige Geest.

Ontelbaar zijn de gaven van de heilige Geest. Door hen staat elk lid van de Kerk ten dienste van het gehele lichaam. De charismatische gaven zijn in wezen ministeriële functies die gericht zijn op de opbouw van het Lichaam en op de dienst aan de wereld. De heilige Geest openbaart zich in elke christen door een ministeriële dienende functie. Iedere christen is gelast met een dienstwerk in en voor de Kerk en de wereld.

7. VRUCHTEN VAN DE HEILIGE GEEST

Hoezeer ook de werking van de heilige Geest een innerlijk gebeuren is, toch is deze er steeds op gericht naar buiten uit vruchtbaar te zijn.

¹⁰ Citaat van Olivier CLEMENT, in *Le Monde*, 16-17 juli 1978.

¹¹ A. DEMOUSTIER, s.j., *L’Intervention de l’Esprit Saint*, in *Christus*, nr. 93, 1977, p. 114.

De heilige Geest brengt vruchten voort. Wat betekent dit? M. Ledrus schreef in dit verband: *“De notie ‘vrucht’ sluit etymologisch dichterbij ‘product, voortbrengsel’ dan bij ‘fruit’ (de vreugde van het genieten van de vrucht...). Het concept ‘vrucht’ heeft in feite meer te maken met de vruchtdragende apostolische vereniging dan met de vruchtbare contemplatieve eenwording. De vrucht van de heilige Geest is eerder een voortbrengsel, een vrucht die gedragen wordt door de boom van het spirituele, dan een vrucht waarvan men proeft en geniet...”*¹²

Zo gezien omvat de term ‘vrucht’ allereerst een innerlijke en overvloedige rijping van het theologale leven, maar daarnaast omvat zij ook een repercussie, een maatschappelijke uitwerking, een vruchtbaarheid die zichtbaar wordt rondom ons en in de wereld. In dit soort vruchtbaarheid is het alsof God zichzelf toont in de christelijke maatschappij.

Wanneer christenen waarachtig christelijk gaan leven dan is dit christelijk leven, zoals steeds, totaal vervuld van interioriteit en tegelijk ook van gemeenschapszin.

8. DE GEEST WERPT LICHT OP HET TRIESTE LOT VAN DE WERELD

Elke christen moet beseffen dat alle ellende in de wereld niet geheel en al verklaard kan worden door te wijzen op de verantwoordelijkheid van de mens, en op de conflicten die voortvloeien uit de

belangentegenstellingen. Ook de Machten van het Kwaad zijn in dit menselijk lijden op mysterieuze wijze aan het werk en de macht van de Prins der Duisternis is niet zonder betekenis. Indien een christen geen oog zou hebben voor de diepe wonde waarmee de erfzonde de mensheid heeft gemerktekend, zou dit al evenzeer van een gebrek aan realiteitszin getuigen.

De christen moet strijden voor een betere wereld door de wapens van de heilige Geest te gebruiken die door Paulus reeds werden opgesomd. Een christelijk analyse van de kwalen van de maatschappij moet geschieden vanuit het licht van de heilige Geest. Die zal de christen helpen de bronnen van het kwaad en de greep van de zonde te ontdekken. Want het uiteindelijke kwaad waaronder wij te lijden hebben, moet niet gezocht worden in het institutionele, noch in de dingen, maar ligt in onszelf verscholen, in onze wil, in onze ziel. Dat moeten we durven bekennen.

Uit dit diepe en innerlijke kwaad komen sociale wantoestanden voort, die steeds weer opduiken en dit onder alle regimes. Indien men verzuimt dit kwaad te bestrijden, dan wordt hooguit het onrecht verplaatst en van kamp veranderd, maar nooit echt weggewerkt.

Men kan nooit genoeg herhalen hoezeer de zonde zelf reeds antisociaal is. Op geniepige wijze verstoort de zonde de broederlijkheid onder de mensen en brengt de humanisering van de wereld in het gedrang. Het geloof leert ons daarbij nog dat de zonde het gehele mystieke lichaam van Christus aantast en dat elke zonde op mysterieuze wijze Satans greep op de

¹² M. LEDRUS, Art. *Fruits du Saint-Esprit*, in *La vie spirituelle*, 1947, p. 717.

wereld versterkt. Het drama van de wereld is ingebed in een geestelijk drama dat zich nergens anders dan in het geweten van de mensen afspeelt.

Uiteindelijk eindigt zulk drama ook steeds in feitelijkeheid. De zonde die van nature nihilistisch is, ondermijnt de wereld tot in zijn fundamenten, in tegenstelling tot de genade Gods die de wereld weer op peil brengt en deze optilt tot zijn allerhoogste individuele en communautaire volmaaktheid.

Dankzij het geloof weten wij dat er uiteindelijk niemand anders is dan Jezus die in waarheid drager is van het heil. Zonder Hem blijven wij aan de oppervlakte van de dingen. Er bestaat een christelijke wijze van werken aan de menselijke vooruitgang, en dit zowel op het stuk van de opvoeding, van de gezondheidszorg als van het ontwikkelingswerk t.a.v. de Derde Wereld. Dit betekent helemaal niet dat er geen samenwerking zou mogen zijn tussen de christen en de andere mensen, speciaal in onze pluralistische maatschappij. Waar het om gaat is niet dat de christen opgesloten wordt in een getto, maar wel moet een christen beseffen dat hij op grond van zijn doopsel, overal en ten alle tijd, bewogen wordt door de heilige Geest.

Met welk probleem hij ook af te rekenen moge hebben, steeds moet hij in geloof aanvaarden dat de wijsheid en de kracht van de heilige Geest hem kunnen bijstaan en leiden.

De heilige Geest die in ons werkt is als een schijnwerper die zijn lichtbundel – in onze nacht – op de kust richt en ons nog ongekende gevaren en verdoken klippen

doet zien. Hij helpt ons beter te onderscheiden wat inhumaan is in de wereld waarin we leven. Hij duwt ons met de neus op het feit dat het uit lafheid, menselijk opzicht en vrees is dat wij ons aanpassen aan de maatschappij. Hij opent onze ogen voor de afgoden van vandaag en klaagt onze opeenvolgende afgoderij aan. Thans heten onze afgoden niet langer Baäl of Astarte, maar: de winst- en consumptiemaatschappij, de permissieve maatschappij, die overgeleverd is aan de mode van de dag. Zij zijn het die we aanbidden telkens we “om het ergste te vermijden” onmenselijke dictaturen, onrechtvaardige oorlogen of rassendiscriminatie aanvaarden. Eertijds werden christenen ter dood gebracht omdat zij weigerden wat wierook te branden voor een afgod. Vandaag de dag is de ‘Caesar’ niet langer meer een persoon, maar gaat het thans om de algemene atmosfeer van onze tijd, de vervuilde morele omgeving waarin we leven...

Tezelfdertijd moeten we in ons hart de hoop levend houden die ons brengt naar de glorie van God én uit alle macht werken om de wereld beter bewoonbaar te maken. Onze toekomstvisie moet het heden naar waarde schatten in plaats van het te depreciëren, want elke poging om de menselijke vooruitgang te bevorderen is waardevol en is nu reeds als het ware een anticipatie ‘van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde’ die in aantocht zijn. We moeten afgestemd zijn op dit ‘Jenseits’ (hiernamaals) dat onze stoutste dromen overtreft en tegelijk ook ons terdege inzetten voor Gods aanwezigheid in het hart van de wereld.

Omdat Hij ‘schepper van leven’ en kracht van eenheid is, oriënteert de heilige Geest ons naar het concrete en het doorleefde: ons kind-zijn van God en ons broeder-zijn van alle mensen.

In het volgend hoofdstuk zet Dom Helder ons op weg om die concrete werkelijkheid te ontdekken.

*
* *

Dienst aan de mens

Door Dom Helder Camara

1. DE CHRISTEN, BROEDER VAN ALLE MENSEN

Mens te zijn impliceert op zichzelf reeds een sociale dimensie. Niemand werd geschapen om alleen te zijn, geïsoleerd, in een vacuüm. Ieder van ons werd geboren uit een vader en een moeder. En die hadden op hun beurt een vader en een moeder. Ieder van ons is mens geworden in tijd en ruimte. En dat alles ligt aan de oorsprong van rechten en plichten met een sociale dimensie.

Al wie in God gelooft, die de Vader is van alle mensen, wordt daardoor alleen reeds opgenomen in een gemeenschap van broederlijkheid en solidariteit onder de mensen. In de wereld van deze tijd waar de massamedia ons in contact brengen met onze medemensen uit alle landen, ver of dichtbij, beseffen we beter hoe we met hen verbonden zijn door een universele solidariteit maar tegelijk ook worden we ons duidelijker bewust van de

tegenstellingen die de volkeren uit elkaar doen drijven.

Voor de christen, Paulus noemt hem ‘de nieuwe mens’, beantwoordt de sociale dimensie aan een nieuwe eis die opduikt wanneer de christen andere christenen ontmoet, die net zoals hijzelf het doopsel ontvingen en deelgenoot zijn van hetzelfde mystiek lichaam: de Kerk. Nieuwe plichten ontluiken, maar dit broeder-zijn in Christus werpt de christen niet terug op zichzelf, en sluit hem niet op in de kring die hij met zijn medechristenen vormt. Deze broederlijkheid breekt de christen integendeel open voor de wijde wereld, voor alle mensen. Want Christus heeft zijn verlossende bloed voor allen vergoten en roept hen – of zij zich daarvan bewust zijn of niet – tot een gemeenschappelijke eindbestemming.

In zijn eerste encycliek ‘de Verlosser van de Mens’ heeft paus Johannes-Paulus II met kracht aangetoond hoe Christus is “doorgedrongen in de diepte van het menselijk bewustzijn en het innerlijk mysterie van de mens geraakt heeft. Dit mysterie wordt in bijbelse taal, en zelfs in gewone taal, aangeduid met het woord: ‘hart’. Christus, de Verlosser van de wereld is op een unieke en volstrekt ongebruikelijke manier binnengetreden in het mysterie van de mens en doorgedrongen tot zijn ‘hart’. Hij die ‘het beeld van de onzichtbare God’ is (Kol 1, 15), is de volmaakte mens die de godsgelijkheid van de kinderen van Adam, die door de eerste zonde was misvormd, heeft hersteld. Daar de menselijke natuur in Hem onverkort is opgenomen, is juist daardoor deze natuur ook in ons tot hoge

waardigheid verheven. Hij heeft zich immers, als Zoon van God, door zijn Menswording in zekere zin met iedere mens verenigd. Met menselijke handen heeft Hij werk verricht, met een menselijke geest heeft Hij gedacht, met een menselijke wil heeft Hij gehandeld, met een menselijk hart heeft Hij liefgehad. Geboren uit de maagd Maria, is Hij werkelijk één van de onze geworden, in alles aan ons gelijk, behalve in de zonde. Hij is Verlosser van de mens” (nr.8).

De christen die de wereld vanuit het geloof bekijkt staat voor een drievoudige opgave. Volgens de beroemde uitspraak van Cardijn moet hij zien, oordelen, handelen. Laten we eerst iets zeggen over de christelijke kijk op de wereld.

2. ZIEN : DE WERELD RONDONDS

Als een christen de wereld van vandaag in ogenschouw neemt, kan het moeilijk anders of hij moet zich geschokt voelen en aangesproken door wat hij ziet.

De wereld waarin we leven en die we waarnemen schijnt immers sterker en machtiger dan ooit. De wetenschappelijke en technologische vooruitgang brengt thans ontelbare en wonderbare innovaties voort die onze voorouders nog voor volstrekt onmogelijk hielden of die hen nu als ware mirakels zouden overkomen.

De mens beschikt thans over technische mogelijkheden en vaardigheden die hem in staat stellen de hele mensheid een rustig en menswaardig bestaan te verzekeren. De mens heeft nu de grote epidemies, de ergste ziekten overwonnen. Wellicht nadert het ogenblik waarop de mens de dood in zijn greep zal krijgen en

hij het leven tot stand zal brengen in een proefbuisje. De mens bedwingt de stromen, doet woestijn verdwijnen, haalt ongelooflijke rijkdommen uit de oceanen op, beheerst en benut onverhoopte energiebronnen als het atoom, de zon, de wind, realiseert transformaties die schier thuishoren in de wereld van de alchemie, en misschien vindt hij wel dat het beheersen van de onooglijke aarde nog te weinig te betekenen heeft: is hij niet op weg naar de beheersing van het heelal?

En toch, wie ogen heeft om te zien, stoot op duidelijke tekenen dat deze schijnbaar zo machtige wereld, in doodstrijd is en sterft.

Er zijn steden die zo reusachtig groeien dat zij onleefbaar worden, monsterlijk, dodelijk wreed, onmenselijk, niet meer in staat het ritme van de demografische groei te volgen en een aantal elementaire problemen op te lossen als waterzuivering, riolering, vuilnis, voedselbevoorrading... Werkloosheid leidt tot diefstal, hold-ups. Gijzeling en kidnapping vereisen steeds duurdere veiligheidsmaatregelen naarmate de kans groter wordt op een rijkere buit of losgeld. De milieuvervuiling, de pollutie van lucht en water maakt het leven ondraaglijk. Het verkeer is een kwellend probleem dat steeds moeilijker op te lossen wordt.

De mensen vinden niet langer de nodige tijd en rust om echt mens te zijn. Zij zijn robotten geworden en gereduceerd tot nummers. Het privé-leven verdwijnt. En als gevolg van die brutale en gewelddadige veranderingen waarop maar heel weinigen voorbereid zijn, worden de mensen bijna onvermijdelijk naar de

wachtkamer van de psychiater en psychoanalyst gedreven.

Dat de wereld ten ondergaat en in doodstrijd is, valt nog duidelijker af te lezen uit dit teken: thans beschikken de supermogendheden over een potentiaal dat volstaat om alle leven op aarde 15 of 20 maal te vernietigen, terwijl anderzijds op hetzelfde ogenblik twee derde van de wereldbevolking in mensonwaardige toestanden leeft.

3. ALS CHRISTEN OORDELEN

Maar de christen is het aan zichzelf verplicht zich hierover een oordeel te vormen. Hij mag zich niet langer in slaap laten wiegen door de ogenschijnlijke macht en pracht van die reus op lemen voeten.

De christen die de wereld zoals die nu reilt en zeilt bekijkt, wordt hierdoor tot een gewetenonderzoek aangezet.

Wat hebben wij immers terechtgebracht van Christus' boodschap van de allesomvattende wereldwijde broederlijkheid?

Waar halen wij de moed vandaan om onze blik op Christus te richten, als wij, die ons naar zijn naam noemen en beweren zijn leerlingen te zijn, op onze beurt meewerken aan hét schandaal van deze tijd: een kleine minderheid beschikt over enorme bestaansmiddelen en verrijkt zich steeds meer, terwijl bijna de totaliteit van de kinderen Gods gedoemd is een mensonwaardig leven te leiden.

Wat moeten we proberen te veranderen als individu, als gemeenschap, als volk? Durven we dit immens maatschappelijk onevenwicht openlijk onder ogen nemen?

Zou de eerste stap niet zijn: de oorzaken opsporen en het mechanisme blootleggen van die onrechtvaardige structuren die meer dan twee derde van de mensheid verdrukken?

Waarom over structuren spreken? Gaat het om krachten die zich bundelen, samenvoegen en elkaar versterken? Over welke krachten hebben we het dan? Wie heeft ze in de hand? Wie oefent er beslissingsmacht over uit? Kan men op doeltreffende wijze druk op hen uitoefenen? Hoe moeten we deze structuren van het onrecht beoordelen vanuit een evangelisch perspectief?

Zijn zij wel degelijk onrechtvaardig? In welke mate zijn zij verweven met een economie die gebaseerd is op het exclusieve nastreven van winst?

Is het waar dat men zich egoïstisch kan opstellen als individu, als gezin, als gemeenschap, ja zelfs als natie? Aan dit soort vragen kan je niet voorbijgaan.

4. HANDELEN

Het volstaat evenwel niet inzicht te verwerven en een oordeel te vellen vanuit het evangelie: er moet absoluut gehandeld worden.

Wanneer een christen de bijbel leest en hoort hoe God doorheen de profeten het onrecht van die tijden aanklaagt, dan moet hij wel tot het besluit komen dat die oproep ook nu nog voor ons geldt.

Basisprincipe voor een lotsverbetering in de zogenaamde 'onderontwikkelde gebieden' is: het volstaat niet zich voor de mensen in te zetten, men moet met hen meewerken, hen aanzetten tot initiatief, hen helpen zichzelf

te bedruipen. “Help mij niet langer je hulp nodig te hebben”, dat vraagt elk kind dat groot wil worden; dat is ook de grote regel van de pedagogie.

Op basis van dit principe duiken leken, religieuzen, priesters onder in gebieden waar mensen in onmenselijke omstandigheden leven, waar honger en ellende troef is. Zelfs zonder overduidelijk religieus kenteken zijn ze herkenbaar naarmate Christus door hen heen straalt.

Mensen die vertrouwd zijn met eeuwenlange overheersing die hun het recht op denken, beslissen, handelen heeft ontzegd en nog ontzegt, staan bloot aan de verleiding passief te blijven wachten tot men komt zeggen wat zij moeten doen.

Wanneer animatoren – leken of religieuzen – zich inzetten onder de arme bevolking en aan deze mensen zeggen dat zij gekomen zijn niet om in hun plaats maar wel om met hen na te denken en actie te voeren, dan stoten zij op een diepe angst voor brutale repressie: de armen durven niet spreken of handelen, want zij zijn bang door de machtigen te worden platgedrukt.

5. BASISGEMEENSCHAPPEN: EEN HOOPVOL GEBEUREN

De armen worden wellicht op de meest doeltreffende wijze geholpen hun lot in handen te nemen wanneer men hen stimuleert aaneen te sluiten in *basisgemeenschappen*. Daar leeft een gemeenschapsmystiek die gevoed wordt door het evangelie dat kracht put uit Christus. Er moeten dergelijke gemeenschappen ontstaan en zij moeten samenkomen en één worden, maar dan niet

om de rechten van de andere mensen te beknotten maar wel om ervoor te zorgen dat de anderen de rechten van de armen niet veronachtzamen.

De ervaring toont duidelijk aan dat het de machthebbers geen moeite kost om een, vijf of zelfs tien personen te verpletteren. Maar geen menselijke macht is in staat een gemeenschap die goed aaneenhangt te onderdrukken, want God leeft en Hij hoort het roepen van zijn volk.

Verwachten dat en afwachten tot de menselijke vooruitgang van het volk van buitenaf gerealiseerd zal worden dankzij de steun van de machtigen, staat zonder meer gelijk met het blootstellen van dit volk aan steeds nieuwe ontgoochelingen.

Maar hoor: uit de verdrukte massa's van de derde wereld begint een lied op te klinken: een lied van vrijheid. Zowat overal sluiten kleine mensen, verdrukte mensen zich aan bij andere kleinen en verdrukten.

Kinderen, jongeren en volwassenen nemen hun verantwoordelijkheid op in de basisgemeenschappen van de zogenaamde ‘onderontwikkelde’ landen. Geloof, hoop en liefde voeden er zich aan een levende liturgie, waarin de gemeenschapseucharistie en de sacramenten die in gemeenschap beleefd worden een onvervangbare rol spelen. De mensen nemen deel aan het politieke, syndicale, culturele leven... Zij blijven open voor alle uitingen van een waarachtig democratisch leven.

Maar opgelet! Sta mij toe opnieuw erop te wijzen dat wie basisgemeenschappen in de derdewereldlanden wil animeren, over het

charisma moet beschikken niet enkel voor het volk maar met het volk te werken.

En het volk heeft speciale ‘antennes’ om uit te maken wie wel en wie niet dit charisma van *met* de armen mee te werken gekregen heeft.

Laten we er voor uit durven komen: het minimum dat men wel terecht van alle christenen en van alle mensen van goede wil verwachten mag, is dat zij de basisgemeenschappen zouden verdedigen in de landen die lijden omwille van de gerechtigheid; zij moeten hen verdedigen tegen de slinkse beschuldigingen van hen die er belang bij hebben om de morele, bevrijdende druk te vermijden van deze merkwaardige groepen, die heel zeker door de Geest des Heren worden opgewekt.

Laten we nu proberen van meer nabij te volgen welke veranderingen er moeten komen in onze houding, en aan te duiden wat de Kerk terzake moet stimuleren, beamen of inspireren.

6. ONZE VERANTWOORDELIJKHEID

Wanneer het gaat over de strijd tegen de onrechtvaardige structuren die in toenemende mate de kinderen Gods in hun verdrukkende greep krijgen, zijn er steeds genoeg mensen te vinden die komen zeggen dat het essentiële, het moeilijkste, het hoogdringendste hierin bestaat dat men werk maakt van de interne ommekeer, de bekering.

Het is evident dat we dit aspect van de persoonlijke bekering niet uit het oog mogen verliezen. In die zin zijn we de Charismatische Vernieuwing dan ook erg dankbaar, want zij die erdoor bezielde zijn, aanroepen de heilige Geest, maken werk

van het gebed en proberen het geweten van de mens wakker te schudden.

Nooit mogen we voorbijgaan aan het feit dat de mens getekend is door egoïsme en door de gevolgen ervan. Persoonlijke zonde komt voor naast collectieve zondigheid. Er is het mysterie van de ongerechtigheid. Naast de wereld als schepping van de Vader, voorwerp van een zo speciale liefde dat God zijn geliefde Zoon naar de wereld heeft gezonden, is er ook de ‘wereld’ die synoniem is van zonde...

7. RELIGIEUZE OPVOEDERS

De generaal van de Jezuïeten, pater Arrupe, schudde onlangs het geweten van de katholieken wakker, toen hij er in een boodschap op wees dat de oriëntatie van ons opvoedingswerk dringend aan verandering toe is.¹³ Onze pedagogische inzet moet er absoluut op gericht zijn mensen te vormen die openstaan voor hun medemens, voor gerechtigheid en sociale actie.

Moge elke priester beseffen dat hij geroepen is het geweten van de mensen wakker te schudden. Welke kansen liggen er niet in de ontelbare malen dat priesters, vooral op zondag en feestdag, het woord richten tot de gelovigen! Veronderstellen we nu even dat het in al die predicaties niet langer meer zou gaan om holle, vage, boven tijd en ruimte verheven stichtende sermoenen, waar niets van uitgaat, die geen vragen stellen, die niemand aanspreken, die ons niet komen storen in

¹³ Brief van pater ARRUPÉ aan de Religieuzen van de Societas Jesu.

onze comfortabele rust. Natuurlijk vraag ik geen sermoenen die kwetsen om te kwetsen, geen openlijke aanvallen of beledigingen. Hoe dieper de waarheid is die door de predikant wordt aangebracht, hoe meer wij ook moeten kunnen voelen dat hij spreekt als een vriend, als een broeder. En als hij dan toch pijn doet, dan weze het als een dokter: om te genezen. En als het vuur van zijn woord ons verbrandt, dan is het om de dwalingen, het kwaad weg te branden, en meer nog, om ons te louteren.

Dit is een enorme verantwoordelijkheid voor hen die voorgaan in geestelijke oefeningen en voor hen die instaan voor de animatie van de gebedshuizen en van plaatsen waar men God in de diepte kan ontmoeten. Gods Geest kan noch mag aangeroepen worden om de vervreemding goed te praten. Wordt hij die zegt God te beminnen die hij niet ziet en die zijn broeder minacht die hij wel ziet, niet door de Schrift zelf voor leugenaar gehouden? Wat kunnen wij doen tot meerdere eer en glorie van God? We kunnen en moeten ons ervoor inspannen opdat de kinderen van God die door Christus verlost zijn, niet langer opgedeeld zouden zijn in verdrukten en verdrukters.

8. DE VROUWELIJKE RELIGIEUZEN, DE LEERKRACHTEN

Hoeveel peuterschooltjes, kleuter- en lagere scholen, lycea en universiteiten uit de onderwijswereld worden niet door christenen bestuurd? Stel je voor dat die enorme inzet effectief zou worden benut om het egoïsme te overwinnen en de

onrechtvaardige structuren te veranderen die miljoenen en miljoenen mensen, onze broeders, verdrukken.

9. DE MASSAMEDIA

En al die oppermachtige communicatiemedia? Weliswaar worden zij bijna altijd gecontroleerd door machtige belangengroepen. Wij hebben de genade en de verantwoordelijkheid om in te zien hoe belangrijk en dringend het is om het egoïsme van de mensen te doorbreken en hen meer oog te doen krijgen voor hun medemensen. En daarom moeten wij elke kans aangrijpen om deze boodschap via pers, radio, film en televisie te verspreiden.

Zoals het strand door de golven van de zee wordt overspoeld, zo ondergaan wij passief de invloed van deze media. Wij moeten de gewetens van de mensen bewust maken en hen leren reageren. In de landen waar enige vrijheid bestaat moeten we de mensen absoluut leren gebruik te maken van hun recht en hun plicht het woord te nemen, te protesteren, en campagnes te voeren om orde op zaken te stellen. Daar liggen enorme kansen die nu niet benut worden door de brave mensen, door de geresigneerde 'zwijgende meerderheid'. Een opvoeding tot geweldloosheid schept ruimte om allerhande onbenutte mogelijkheden aan te wenden om de nodige vernieuwing en verandering te bereiken.

Steeds opnieuw moet men voor ogen houden dat het bij dit alles geenszins gaat om ambitieuze doeleinden als macht of prestige, maar wel om het dienen van het algemeen welzijn. Er zijn kostbare krachten die nu nog latent zijn maar die

gemobiliseerd moeten worden om een bevrijdende morele druk te kunnen uitoefenen, die in staat is om gerechtigheid en liefde te kunnen verzekeren als een weg naar ware en duurzame vrede. Maar daartoe moeten we alle krachten bundelen.

10. KRACHTEN BUNDELEN

Laten we de Kerk in Latijns-Amerika als voorbeeld nemen. Het is een voorbeeld dat gemakkelijk getransponeerd kan worden.

Het Latijns-Amerikaanse continent telt zowat 170 000 religieuzen (140 000 vrouwelijke en 30 000 mannelijke religieuzen) die verspreid zijn over de diverse landen van Centraal- en Zuid-Amerika.

In Latijns-Amerika zijn ook zowat 800 bisschoppen verenigd in de CELAM (de Bisschoppen-conferentie van Latijns-Amerika). Meteen bereik je dan evenveel bisdommen die dan op hun beurt parochies, basisgemeenschappen, priester en vooral de leken mobiliseren, die zich steeds talrijker en ten volle inzetten.

De 170 000 religieuzen van het continent worden overkoepeld door de CLAR (de conferentie van de religieuzen van Latijns-Amerika). Hier wordt de invloed duidelijk die er kan uitgaan van dergelijke bundeling: iedereen weet immers dat een religieus of religieuze iemand is die zich totaal inzet voor God en dus ook voor de medemens.

Wanneer een bisschop, een priester, een religieus of religieuze, een leek, geïsoleerd en eenzaam allerlei zelfs evidente onrechtvaardige toestanden aan de kaak stelt of wanneer hij zich inzet voor

de lotsverbetering van de verdrukten, dan kan men hem heel gemakkelijk verwijten 'aan politiek te doen', een agitator te zijn of een communist. Wanneer zij hun krachten integendeel bundelen en getuigen dat zij handelen in de lijn van het evangelie, van het tweede Vaticaans Concilie, van Medellin en thans van Puebla, dan zouden zij niet te overwinnen zijn. Zo zou men er in slagen de structuren van de verdrukking te doen wankelen.

11. MOEDIG ZIJN ALS CHRISTENEN

De rechtzetting van de situatie is ons aller zaak. Waarachtig mysterie en verbluffend wonder: de Geest Gods heeft in alle landen, rassen, godsdiensten of menselijke groeperingen mensen doen opstaan die vastbesloten zijn om te werken aan de gerechtigheid als weg naar de vrede.

De Kerk heeft in deze strijd, in samenwerking met alle mensen van goede wil, een eigen rol te spelen. Zij kan dit slechts doen wanneer zij aan bepaalde zaken verzaakt.

Opdat zij het voorbeeld zou kunnen geven dat zij moet geven, opdat zij de levende tegenwoordigheid van Christus zou zijn onder de mensen en met de mensen, is het dringend en onverwijld nodig dat de Kerk afstand zou doen van eerzucht en prestige, en zich niet langer zou ophouden bij de machthebbers. Ook moet zij aanvaarden te leven volgens de voorspelling van de Heer: "*Zie, ik zend U als schapen tussen wolven. (...) Zij zullen U overleveren aan de rechtbanken...*" (Mt. 10, 16-17).

Als Christus zelf een opruier werd genoemd, aangeklaagd werd als een subversief element, een vijand van Caesar, wat zouden wij dan schrik hebben dat men onze vreedzame strijd voor de gerechtigheid verkeerd beoordeelt en interpreteert?

Hoewel het waar is dat Hij gekruisigd werd omdat Hij zich Zoon van God genoemd had, toch is het eveneens waarheid dat bovenaan zijn kruis in drie talen te lezen stond dat Hij ter dood werd gebracht om een politiek motief, want Hij had zich koning genoemd.

Dit is de moeilijke maar aanstekelijke armoede die God vandaag vraagt van de Kerk van zijn Zoon: zich niet langer te compromitteren met regeringen en machthebbers, maar zich ten dienste te stellen van hen die niets hebben, de armen, de verdrukten, de kinderen Gods die een niet-menswaardig leven leiden.

Als wij toegeven aan de angst en de voorzichtigheid volgens menselijke normen in plaats van voorrang te geven aan de voorzichtigheid volgens de Geest, dan zullen wij steeds grotere groepen van de meest actieve christenen, en speciaal de jongeren, verliezen aan radicalisatie en geweld, uit ontgoocheling om de lafhartigheid van de Kerk.

Velen onder hen aanvaarden trouwens Christus en met Hem de profetische Kerk maar niet de hiërarchische en institutionele Kerk. Het is nodig dat zij de samenhang leren zien tussen theorie en praxis, tussen de levensoptie en onze leer.

De dag dat de Kerk niet langer bevreesd zal zijn beschuldigd te worden

politiek te bedrijven wanneer zij de eisen van het algemeen welzijn verkondigt; de dag ook dat de Kerk de moed zal opbrengen om haar teksten, encyclieken en Vaticanum II in praktijk te brengen, dan zullen velen, die zich christen voelen maar thans afwezig blijven, met hart en ziel de kerk komen helpen haar bijdrage te leveren aan de verwezenlijking van een meer rechtvaardige en meer menswaardige wereld.

Dan, maar slechts dan, zal er eenheid en zelfs de volmaakte eenheid zijn tussen de profetische en de institutionele kerk, tussen twee aspecten van de ene en zelfde Kerk van Christus. Als we dat meemaken dan zal geen enkele christen of groep van christenen de behoefte voelen elders op zoek te gaan naar andere profeten: hun zal de eeuwige Christus, de Heer van het heden, verleden en de toekomst volstaan als inspirator en leidsman.

12. SAMENVATTEND

Bij het einde van dit snel overzicht van onze dagelijkse realiteit, wil ik heel beknopt mijn diepe sociale overtuiging uitschrijven die in al die jaren gerijpt is:

- Ik wens niet dat er een openlijke botsing komt tussen arm en rijk.
- Ik geloof in de kracht van de vreedzamen, in het uitoefenen van morele druk die bevrijding brengt.
- Ik kan me niet indenken dat het universum dat uit liefde werd geschapen, in haat zou uitmonden.

Ik zou tot ieder willen zeggen:

- Daar waar de mensen zijn, moet de Kerk zijn;

- Het egoïsme van de rijken is een gewichtiger probleem dan het communisme;
- De huidige wereld wordt bedreigd door de bom van de ellende;
- Diepgaande veranderingen zijn noodzakelijk om een globale gerechtigheid te bereiken;
- Zonder diepe persoonlijke bekering is het niet mogelijk zelf een instrument te worden van wereldvorming;
- De maatschappelijke revolutie in de ontwikkelingslanden kan geen werkelijkheid worden tenzij er gelijktijdig ook een morele en maatschappelijke omslag komt in de ontwikkelde landen;
- Je moet bouwen op vaste grond. Alfabetiseren volstaat niet. Het echte belangrijke werk bestaat in het bewusstmaken van het geweten van de mensen zodat deze massa ooit tot een volk zal uitgroeien;
- Om deze wereld door en door te veranderen is er niet meer nodig dan dat wij het evangelie van Jezus Christus geheel en al verkondigen en door en door beleven;
- Miserie is weerzinwekkend en vernedert de mens. Miserie schendt het beeld van God in iedere mens;
- Wij hebben niet het recht God verantwoordelijk te stellen voor het onrecht: wijzelf moeten het uit de wereld wegruimen;
- Mijn deur en mijn hart staan open voor iedereen, voor iedereen zonder uitzondering;

- Christus heeft aangekondigd hoe het er bij het Laatste Oordeel aan toe zal gaan: wij zullen geoordeeld worden naar de wijze waarop wij Hem behandelen in de persoon van de armen, de machtelozen en de verdrukten.

13. STEM GEVEN AAN HEN DIE HUN STEM NIET KUNNEN VERHEFFEN

Sta me toe mij tot God te richten en in mijn gebed de hoop te verwoorden van hen die hun stem niet kunnen laten horen in deze wereld die hen genadeloos platdrukt.

Vader,

Waarom zouden we in ons gebed de gehele mensheid niet samenbrengen want uw goddelijke Zoon, onze broeder Jezus Christus heeft zijn bloed vergoten voor alle mensen van alle tijden uit alle streken?

Maar sta mij toe, Heer, speciaal te bidden voor mijn volk, voor allen die hun stem niet kunnen laten horen.

In de arme landen en in de arme streken van de rijke landen leven er duizende en duizende mensen die niet het recht hebben hun stem te verheffen; die niets mogen eisen, niet mogen protesteren, hoe gerechtigd ook de rechten zijn waar ze voor opkomen.

Het zijn mensen zonder huis, zonder voedsel, zonder kledij, zonder gezondheid, zonder zelfs een minimumkans op onderwijs, zonder werk, zonder toekomst, zonder hoop.

En zij lopen het gevaar te vallen in fatalisme, zij verliezen de moed, zij durven niet meer spreken; stemloos worden zij.

Als wij allen, die in U geloven, onze rijke en bevoorrechte broeders geholpen zouden hebben door hun ogen te openen, hun geweten wakker te schudden, dan zou het onrecht niet zijn toegenomen, zou de kloof tussen rijk en arm niet zo diep, zo schreeuwend diep zijn, zou er nimmer zo'n afstand bestaan niet alleen tussen de afzonderlijke mensen of tussen groepen van mensen maar tussen landen en zelfs werelddelen.

Bewerk, Heer, wat wij niet konden bewerken en wat we niet kunnen bewerken. Hoe moeilijk is het de grens te overschrijden van het hulp en bijstand bieden, van aalmoezen geven en over te stappen naar het domein van de rechtvaardigheid! Wie bevoorrecht is wordt er nijdig om en denkt dat hij verkeerd wordt beoordeeld, ziet subversie en communisme in echt democratisch, echt menselijk en echt christelijk optreden.

14. DE BOODSCHAP VAN PUEBLA

De derde algemene vergadering van de bisschoppen van Latijns-Amerika, die door paus Johannes-Paulus II officieel werd bijeengeroepen en die hij zelf heeft geopend, heeft hierover met een niet mis te verstane helderheid het volgende gezegd:

“Deze vergadering van de bisschoppen van Latijns-Amerika die zich

verbonden weet met de armen, veroordeelt de uiterste armoede die heerst in ons werelddeel, als zijnde tegengesteld tot het evangelie.

Zij zet zich in om het mechanisme die deze armoede veroorzaakt te leren kennen en aan te klagen.

En om deze armoede tot in de wortel uit te roeien en een betere, rechtvaardiger en broederlijker wereld tot stand te doen komen, voegt zij haar inspanningen bij deze van de andere christelijke kerken en van alle mensen van goede wil.”¹⁴

¹⁴ ‘De evangelisatie in Latijns-Amerika, nu en in de toekomst’, Conclusies van de Conferentie van Puebla, nrs. 924-926.

Apostelen van Christus

Door kardinaal Suenens

Kom heilige Geest...

De term ‘apostolaat’ dekt allerhande inhouden. Ik gebruik hem hier in zijn allereerste godsdienstige betekenis. Apostolaat betekent dan: rechtstreeks getuigenis afleggen, een getuigenis dat mensen op weg wil zetten Jezus Christus en zijn evangelie te kennen en hiervan te leven. Apostel, getuige zijn is gehoor geven aan het bevel van de Heer: *“Gaat uit over de hele wereld en verkondigt het evangelie aan heel de schepping”* (Mk. 16, 15). Het is gevolg geven aan de belofte die Jezus aan zijn leerlingen heeft gedaan: *“Maar gij zult kracht ontvangen van de heilige Geest die over U komt, om mijn getuigen te zijn in Jeruzalem, in geheel Judea en Samaria en tot het uiteinde der aarde”* (Hand. 1, 8).

Het apostolaat waarover wij het willen hebben, verwijst rechtstreeks naar het pinkstermysterie. Toen hebben de apostelen door Petrus’ mond voor de allereerste keer Gods wonderen verkondigd.

Pinksteren, dat zijn de vurige tongen op het hoofd der apostelen: het symbool van de zending van de christenen doorheen de eeuwen, het antwoord ook op het gebed van Jezus: *“Vuur ben Ik op aarde komen brengen en hoe verlang Ik reeds dat het*

oplaait”
(Lk. 12, 49).

De Geest ontvangen en getuigen over Jezus: twee facetten van eenzelfde gebeuren. Want de Geest komt met geen ander doel dan Hem te openbaren.

Terecht heeft men ooit geschreven: *“de vernieuwing in de Geest werd ons niet geschonken opdat wij een club van charismatici zouden worden, maar omwille van de evangelisering van de wereld”*¹⁵, dat wil zeggen om de komst te verhaasten van het Rijk Gods onder ons. En dat is van belang voor de hele mensheid.

Het christelijk apostolaat situeert zich in het verlengde van Jezus’ zending. In ’s mensen ziel zal Christus steeds onzichtbaar geboren worden onder de werking van de heilige Geest. Maar Jezus is helemaal mens geworden. In menselijke gedaante is Hij verschenen te midden van de mensen. De evangelisering ligt zowel in het verlengde van het pinkstermysterie als van het mysterie van de Menswording.

In het eerste gedeelte van dit hoofdstuk zullen we vooral het eerste aspect: - het apostolaat als een pinkstergebeuren - onderstrepen. In het tweede gedeelte handelen wij daarna

¹⁵ Domine Thomas ROBERTS, een citaat in *Tychique*, september 1976, p.17.

vooral over de incarnatie van het apostolaat in de wereld van vandaag.

1. GETUIGEN MET HET WOORD

Het geloof kan je niet stilhouden. Het moet uitgezegd, uitgesproken worden: het is een 'goede boodschap' die er naar streeft zichzelf aan anderen mede te delen. *"Ik heb geloofd, daarom heb ik gesproken"* zegt Paulus (2 Kor. 4, 13). Het is een logische stap: geloof en stilzwijgen sluiten elkaar normaal wederzijds uit.

Hello stelde: *"De Kerk heeft een Credo dat gezongen dient te worden."* De 'geloofsbelijdenis' is inherent aan het Christendom. Indien de Kerk niet 'belijdend', maar slechts 'ritueel' of 'zwijgend' zou zijn, dan zou zij niet beantwoorden aan haar zending getuigenis af te leggen over Jezus Christus en Hem aan de wereld te verkondigen.

"Wie zijn leven wil redden, zal het verliezen"

(Mk. 8, 35), dat zei de Heer. Zo is het ook met het geloof: zolang het aanstekelijk is, en aan anderen doorgegeven, blijft het levendig. Wordt het echter bedolven onder as, dan moet het wel verdwijnen. Het vuur kan maar oplaaien als het zich kan uitbreiden.

Aan de apostelen werd de heilige Geest gegeven precies opdat zij door de kracht van het Woord getuigenis zouden afleggen van hun geloof: symbool daarvan zijn de vurige tongen en ook de geestesgaven worden, voor een belangrijke gedeelte, met het oog op deze zending geschonken.

De diverse opsommingen die Paulus hiervan gegeven heeft, zijn goed gekend: met name Rom. 12,6-8; 1 Kor. 12, 8-10 en 28-30; Ef. 4-11. Zonder twijfel kan men de exegese van deze charismatische gaven nog bijschaven, allerhande rangschikkingen ervan uitdenken en geleerde typologieën opstellen. Men kan ook deze charismatische gaven trachten uit te breiden, hun menselijk uitzicht vernieuwen, hun concrete toepassingen op een moderne leest schoeien. Maar in geen geval mag men proberen een reeks van deze charismatische gaven weg te moffelen. Want zij beogen een directe duiding van de boodschap, verlenen deze een bestaansrecht in de Geest.

Zo alludeert 1 Kor. 12, 8 op wijsheid bij het spreken, op inzicht in de boodschap; Rom. 12, 7-8 verwijst naar onderricht en aansporing; 1 Kor. 12, 9-10 duidt op de gave van het geloof en op het kunnen interpreteren. En dan spreken we nog niet over de profetie, die in allerlei vormen opduikt en regelmatig geciteerd wordt. Bij al deze geestesgaven gaat het steeds weer om het apostolaat van het woord, om gesproken getuigenis.

Vandaag de dag is er een brede stroming in het denken die de christen eerder tot zwijgen aanmaant: men overstelpt de christen als het ware met 'redenen' om zich stil te houden.

'De wereld is niet luisterbereid'

Allereerst voert men thans graag aan dat onze tijdgenoten niet bereid zijn om naar ons te luisteren.

Daarop kan je in twee richtingen antwoorden. Een eerste antwoord zou

hierin kunnen bestaan: “Geloof je dan echt dat Jezus’ tijdgenoten wel luisterbereid waren?” Eén blik op het kruis is al voldoende als antwoord. En was het anders ten tijde van de apostelen? Kijk maar eens naar Paulus op de Atheense agora en *luister* naar de reactie van de toehoorders. Zij zegden dat zij geen tijd te verspillen hadden en dat ze wel op een andere keer zouden luisteren.

Een tweede antwoord bestaat uit een tegenvraag: “Is het wel echt waar dat de wereld niet openstaat om de christelijke boodschap te aanhoren?” Ik ben de mening toegedaan dat in elke mens die op zoek is naar de zin van het bestaan, van het lijden en de dood, als het ware ‘en creux’ een appel opklinkt. Een roep die schriller klinkt dan ooit, omdat we nu leven in een wereld die een grote tegenstelling is geworden. Een tegenstelling tussen de duizelingwekkende toename van bestaansmiddelen van de mens enerzijds en de afschrikwekkende daling van de zingeving van zijn leven.

‘Je moet het geweten van de mensen eerbiedigen’

Een andere manier waarmee men elk apostolisch elan afblokt is stellen dat apostolaat ongewenst is als men ieders gewetensvrijheid wil respecteren.

Het staat als een paal boven water dat men inderdaad het geweten moet respecteren. We durven het bekennen dat in het verleden de geloofsverkondiging niet altijd geschiedde met volle eerbied voor ieders vrijheid. Bekeringen zoals die door Karel de Grote afgedwongen werden, of die opgelegd werden bij de toepassing van

het Verdrag van Westfalen (*cujus regio, illius et religio*) zijn historische feiten die we wel kunnen betreuren maar die niet te loochenen vallen. Gelukkig is die tijd voorbij. Maar wie vanuit de historische realiteit de stelling afleidt dat men het geweten van de mensen onder druk zet als men zijn eigen geloofsovertuiging met gloed tot uitdrukking brengt, overdrijft schromelijk.

We moeten elke vorm van proselitisme en overdreven propagandazucht vermijden. Het is evenwel heel normaal en zelfs gewenst dat we ons geloof belijden door te getuigen over wat we als christen ervaren en over het geloof dat in ons leeft en dat het geheim is van een immens geluk. Maar het moet gebeuren met een oneindig respect voor andermans vrijheid.

We moeten opnieuw bewust worden van het nog steeds actuele woord van de Heer: “*Ik ben gekomen opdat zij leven zouden bezitten, en wel in overvloed*” (Joh. 10, 10). In Christus bezit de christen een surplus aan leven en hij mag dit dan ook niet voor zich alleen houden. Welke weldaad is het niet als een mens expliciet de God mag kennen van Onze Heer Jezus Christus, als hij binnengeleid wordt in het mysterie van Zijn Drie-eenheid, als hij de alomvattendheid mag ontdekken van een liefde die doorheen de heilsmysterieën reikt van de Schepping tot aan zijn wederkomst.

Welke verrijking is het niet als men mag behoren tot de levende gemeenschap van mystici en heiligen die elkaar in de loop der tijden opvolgen, die de glorie zijn

van de levende Kerk en haar getrouwheid waarborgen voor God. In de parabel van de verloren zoon beseft de oudste zoon die thuisgebleven is, niet ten volle wat hij van zijn vader en van de zijnen reeds ontving, zo natuurlijk vindt hij dat! Maar de verloren zoon zal dit omdat hij weggegaan is, op een bepaald moment beter inzien dan zijn broer.

Het zou niet mogen zijn dat de christenen op hun lauweren gaan rusten, zich comfortabel gaan installeren, en totaal ongevoelig worden voor de diepe geestelijke nood der wereld. Indien zij nog enige twijfel zouden hebben over de ‘religieuze hongersnood’ van het ogenblik, dan hoeven ze niet meer te doen dan de som te maken van de vele sekten die in groten getale opduiken omdat we faalden in onze opdracht als getuigen.

De Heer heeft ons gevraagd God te beminnen met heel ons hart en met al onze krachten. Onder deze krachten heeft de creatieve verbeeldingskracht wel recht op een speciale vermelding. Wij moeten die taak van “het evangelie uit te dragen” langs alle wegen die leiden naar onze medemensen, ernstig nemen. Dit kan zowat alles inhouden: van het huisbezoek tot het verzorgen van T.V.-programma’s op wereldschaal, met tussenin het hele programma van de communicatiemiddelen.

De Heer heeft ons gevraagd het evangelie vanaf de daken te verkondigen, Hij vraagt dat zijn christenen minstens zo kundig zouden zijn als de andere mensen. Het levenwekkend woord waaraan de mensen meer behoefte hebben dan aan brood: dat is de rijkdom die wij moeten

doorgeven. We moeten naar hen toegaan en het hun brengen.

2. GETUIGEN MET ONS LEVEN

De schroom die vele hedendaagse christenen ondervinden ten aanzien van de expliciete en rechtstreekse verkondiging wijst ons in elk geval een punt aan dat onze aandacht verdient. De mensen van nu zijn oververzadigd aan ideologische en publicitaire praatjes. Daarom mogen we ons niet beperken tot een verbale boodschap: het getuigenis moet geïncarneerd zijn en zichtbaar worden in het leven zelf van de getuige. Men onderricht vooral door wat men zelf is: ‘door jouw leven worden je woorden begrijpelijk voor de toehoorder’. De heilige Johannes zegt over Jezus: “*In Hem was leven, en dat leven was het licht der mensen*” (Joh. 1,4). Dit geldt voor elke getuige van Jezus Christus.

De wereld heeft meer dan ooit nood aan christenen in wie het licht van Jezus Christus schijnt. Paulus VI heeft ooit gezegd dat de wereld meer getuigen nodig heeft dan leraars. Minder woorden, meer daden. De mensen zien er naar uit het christendom te ontdekken in het leven van de christenen. Men wil een “catechismus met afbeeldingen” ... zoals kinderen dat ook willen.

De christen moet het evangelie verkondigen door heel zijn levenswijze. En hij kan dat doen op twee manieren die overigens onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Door het positieve getuigenis dat geloof en leven bij hem samenhangen, door wat hij als optie neemt, waar zijn voorkeur naar uitgaat of wat hij

weigert. Of door het berouw, de nederige en broederlijke bekentenis voor God en de mensen van alles wat in zijn persoonlijk en maatschappelijk leven een weigering inhield van Gods Liefde. Ook wie bekent dat hij niet liefheeft of nog niet liefheeft getuigt immers over de Liefde.

Zolang de christen “menselijkerwijze verklaarbaar” is, wekt hij bij niemand verwondering op, komt hij de regels van het spel en het conformisme van de omgeving niet verstoren. Maar zodra hij zijn geloof intens gaat beleven, begint hij moeilijkheden te veroorzaken: hij schokt door de vragen die hij rondom zich oproept. De christen moet getuigen van zijn vitale referentiepunten doorheen heel zijn optreden, zowel in zijn huwelijks- en gezinsleven als in zijn civiel en maatschappelijk optreden.

Wat spreekt immers mensen aan ? Wat men zegt, jawel, maar ook wat men doet, de initiatieven die men neemt, het leven dat men leidt. De handboeken van theologie hebben steeds voorgehouden dat de openbaring zelf zowel in woord als in daad gebeurt. In het Duits heeft men het dan stevast over *Wortoffenbarung* en *Tatoffenbarung*. Het tweede Vaticaans Concilie verklaart dat de Goddelijke Openbaring haar hoogtepunt bereikt in Jezus Christus “door geheel zijn tegenwoordigheid en verschijning, door woorden en werken, door tekenen en wonderen...” (*Dei Verbum*, nr. 4).

‘Door geheel zijn tegenwoordigheid’. Wanneer men verzekert dat een boodschap doorgegeven wordt door feiten, werken, door het leven, dan roept men in feite een

breder perspectief op dan dat van de ‘doctrine’ alleen. En dit gebeurt dan niet om ook maar één oordeel van die doctrine weg te moffelen, maar om die leerinhoud te stellen tegen een bredere en meer omvattende achtergrond: de persoon.

Georges Gusdorf heeft als filosoof de scheppende kracht onderzocht van het woord, die menselijke realiteit, die zin geeft aan de wereld. Zeer helder beschrijft hij de onvergelykbare schittering van het ‘gezegde’, van wat onder woorden wordt gebracht, en tegelijk suggereert hij de analyse nog dieper door te voeren. Aldus zegt hij: “*het onderricht van de meester betekent minder dan wat blijkt uit zijn houding, uit de bezwerende kracht van zijn gebaar, uit zijn glimlach. En evenzo,*” aldus nog steeds Gusdorf “*betekende Jezus’ aanwezigheid voor elk van zijn leerlingen een directe, levende band, waarbinnen het woord uitgroeide tot een roeping, een ontmoeting van mens tot mens en de weinige woorden die er effectief werden uitgesproken benaderen dit slechts van zeer ver.*”¹⁶

In de Apostolische Aansporing Evangelii Nuntiandi schreef Paulus VI: “*het is daarom eerst en vooral door haar gedrag en haar leven dat de Kerk de wereld wil evangeliseren; met andere woorden door haar levende getuigenis van trouw aan de heer Jezus; getuigenis namelijk van armoede en onthechting, van vrijheid tegenover de machten van de wereld, kortom het getuigenis van heiligheid*” (nr. 41).

¹⁶ G. GUSDORF, *La parole*, 1963, p. 77.

Het gaat er dus tegelijk om het evangelie te laten horen door het getuigenis van onze verkondiging en het te laten zien door het getuigenis van ons leven. Als het getuigenis door het woord op zichzelf blijft, dan loopt het gevaar om verbaal en abstract te blijven en onvoldoende weer te geven wat bedoeld wordt. Van nature richt het gesproken getuigenis zich tot het verstand en biedt het dit een waarheid aan. Het levensgetuigenis knoopt rechtstreeks aan bij de hele mens en bij zijn diepste verlangens. Maar beide vormen van getuigenis ondersteunen elkaar. Paulus onderstreepte dit reeds in zijn Brief aan de Tessalonicenzen: *“Wij hebben U het evangelie verkondigd niet alleen met woorden maar met kracht en heilige Geest en volle overtuiging”* (1 Tess. 1,5).

3. HET APOSTOLAAT IN HET GEMEENSCHAPSLEVEN

Terecht heeft men gezegd dat de Kerk vandaag meer behoefte heeft aan levende gemeenschappen, dan aan nieuwe instituties of nieuwe programma's.

Het christendom is trouwens gegroeid uit christelijke gemeenschappen. De Handelingen der Apostelen beschrijven die als volgt: *“Allen die het geloof hadden aangenomen, waren eensgezind en bezaten alles gemeenschappelijk; ze waren gewoon hun bezittingen en goederen te verkopen en die onder allen te verdelen naar ieders behoefte. Dagelijks bezochten ze trouw en eensgezind de tempel, braken het brood in een of ander huis, genoten samen hun voedsel in blijdschap en eenvoud van hart,*

loofden God en stonden bij het hele volk in de gunst” (Hand., 2, 44-47).

In de begindagen van de Kerk was een zekere vorm van gemeenschapsleven voor de christenen noodzakelijk om hen steun te geven in een omgeving die toenheidens was.

Vandaag de dag duikt dezelfde noodzaak weer op in de 'postconciliaire' wereld waarin wij nu leven. Men kan dit 'leven in gemeenschap' in verschillende graden beleven, maar men kan de kracht waarmee dergelijk gemeenschapsleven christenen kan beschermen en hun tegelijk apostolische slagvaardigheid kan schenken, niet in twijfel trekken.

In flinke mate zal de toekomst van de Kerk afhangen van het getuigenis van die christelijke gemeenschappen die zowat overal ontstaan als kernen van hoop.

Helder Camara beschreef het belang van de basisgemeenschappen voor de toekomst van de Kerk in Latijns-Amerika. En ook de Verklaring van Puebla legde daar de nadruk op. In ons boek *“Een nieuw Pinksteren?”* hebben wij het hoofdstuk *“De heilige Geest en de nieuwe gemeenschappen”* gewijd aan het ontluiken van die gemeenschappen. Elke dag opnieuw kan men in een steeds meer ontkerstende wereld de juistheid natrekken van het citaat van Steve Clark dat wij in dat hoofdstuk opnamen: *“Een christen moet, om waarachtig als christen te leven, een omgeving hebben waar het christendom openlijk wordt aanvaard, waar men erover spreekt en ervan leeft. Maar de christenen vinden een dergelijk milieu steeds minder en minder... Als de*

*maatschappij het christendom niet meer aanvaardt, dan wordt het noodzakelijk gemeenschappen te vormen in de maatschappij om het christelijk leven mogelijk te maken...*¹⁷

4. ENKELE VRAGEN VOOR HET APOSTOLAAT VANDAAG

Nu we oriëntaties die door de heilige Geest werden geïnspireerd bij het begin van het apostolisch tijdvak in herinnering brachten en nu we de ervaring van oorspronkelijke gemeenschap onder ogen namen, kunnen we onze aandacht toespitsen op de Kerk van onze tijd. Soms komt het tot enig misverstand tussen die mensen die ijveren voor de economische en maatschappelijke bevrijding en zij die zich geroepen achten tot een direct religieus apostolaat. Deze laatsten stellen zich enkele vragen die zij iedereen ter overweging voorleggen.

-Alle politieke en sociale vervreemding werd nog op verre na niet opgeheven! De vraag is nu of we ons om die reden alleen op de uitroeiing van deze misstanden moeten concentreren. Zullen we dan echter niet verantwoordelijk zijn voor een soort religieuze frustratie en aliënering door verwaarlozing van de expliciete verkondiging van de godsdienstige boodschap: Gods barmhartigheid, de Menswording van de Heer, het paasmysterie, het eeuwig leven?

-Latijns-Amerika is goed vertrouwd, uit dagelijkse ervaring, met de gewelddaden die aan autoritaire en

onverzoenlijke systemen vasthangen. En overigens gaat er geen maand voorbij of er wordt wel een werk gepubliceerd waarin de ontgoocheling verhaald wordt van socialistische regimes die de zware fouten hebben ontdekt van regimes die zich op hun eigen ideologie beroepen. Dit duidt erop dat de mens steeds fragiel blijft, zwak, onvolmaakt en dit steeds merkbaar zal blijven, onafgezien van het politieke regime, het cultureel systeem of de globale economische structuur. Heel wat revolutionairen worden dogmatisch, willekeurig en brutaal. In elke maatschappijvorm die we kennen op aarde komen er mensen voor die stelen, liegen, bedriegen, ontrouw zijn en moorden. Zou dit in zekere zin niet een appèl kunnen zijn tot een persoonlijke morele heropleving, tot een rechtstreekse gelovige interpellatie, tot een geestelijke dialoog? En zal er niet steeds een aangewezen plaats zijn voor deze vorm van apostolaat?

-Is er dan geen kwaad waarvan we nooit bevrijd zullen kunnen worden? Ik denk hierbij aan: onze psychische en fysieke beperkingen, die soms opmerkelijk kunnen zijn; de ziekten en het onheil dat inherent is aan ons menszijn, zelfs als we tot de bevoorrechten behoren; de pijn en hartverscheurende smart die het gevolg zijn van onbegrepen, afgewezen, gebroken liefde; de onontwijkbare scheiding bij een definitief afscheid en bij de dood; en zo verder... Hebben zij die aldus pijn voelen in ziel en lichaam – of ze nu al dan niet hopen op een politieke, economische bevrijding – niet het recht om de woorden te horen die de Heer sprak tot

¹⁷ CLARK, S., *Where are we headed?, Charismatic Renewal Services, Notre Dame, Ind., 1973, p. 33.*

de bedroefden? Voor wie is de Heer nu eigenlijk gekomen?

-Wij zijn geroepen om op religieuze wijze de bevrijding van de mensen te vieren. Maar deze bevrijding omvat meerdere niveaus. De economische of politieke bevrijding moet gevierd worden want zij is 'groeï van het Koninkrijk', een heilsgebeuren tenminste in de mate dat zij "een vollere zelfverwerkelijking van de mens betekent"¹⁸. Maar er zijn nog andere niveaus van bevrijding, en met name bestaat er een dieper niveau waar "Christus de Heiland de mens bevrijdt van de zonde, de uiteindelijke wortel van alle verdrukking van vriendschap, van alle ongerechtigheid en verdrukking. Een bevrijding die werkelijk vrij maakt, wil zeggen dat Hij de mens doet leven in gemeenschap met Hemzelf, de grondslag van alle menselijke broederschap."¹⁹

-Op dit niveau gaat het om een godsdienstige, spirituele bevrijding, en die heeft een plaats in het heilsmysterie. Vele mensen verwachten in meerdere of mindere mate deze bevrijding. Moeten wij niet ingaan op dergelijke verwachting? Heeft de Heer soms niet gezegd: "Het ene moet men doen en het andere niet verwaarlozen" (Lk., 11, 42)? Dit woord geldt voor alle tijden.

Door Dom Helder Camara

Charismatici, mijn broeders!

God gebruikt de Charismatische Vernieuwing om ons allen weer de

aanwezigheid en de blijvende en weldoende activiteit van de heilige Geest in herinnering te brengen.

Voor teveel christenen was Hij een verre, vergeten werkelijkheid, weinig meer dan een naam die uitgesproken werd bij het kruisteken, iemand die een zekere rol gespeeld had op de pinksterdag en gedurende de eerste tijden van de Kerk van Christus.

Zij die de bijbel al eens opensloegen, hadden wel een versluisde vermelding aangetroffen van zijn aanwezigheid wanneer zij lazen dat de Geest bij de aanvang van de wereld over de wateren zweefde en ze vruchtbaar maakte. Men wist ook dat Hij gesproken had doorheen de profeten van het Oude Testament.

Ook had de christen de heilige Geest wel horen vernoemen bij de toediening van het vormselsacrament. Maar in feite kan men stellen dat de aanroeping van de heilige Geest veeleer thuishoorde bij de herdenking van zijn interventies uit het verleden. Wij gaven Hem niet zijn volle plaats in de actualiteit van ons leven als christenen.

De Charismatische Vernieuwing helpt ons bewust te worden van de wonderbare werkelijkheden die met de heilige Geest samenhangen en die wij, christenen, praktisch uit het oog hadden verloren.

Wie herinnert zich niet de discussie tijdens het tweede Vaticaans Concilie die twee groepen tegenover elkaar stelde? De eerste strekking wilde de charismatische gaven van de heilige Geest terugwijzen naar het verleden, als ging het om

¹⁸ G. GUTIERREZ, *Theologie van de bevrijding*, Baarn, Ten Have, 1974, p. 137.

¹⁹ *ibid.* p. 44.

voorlopige hulpmiddelen voor de eerste periode van de kerkstichting en – uitbreiding.

De tweede strekking, die zoals men weet de instemming van het concilie wegdroeg, wilde daarentegen de blijvende actualiteit van de gaven van de heilige Geest benadrukken.

Charismatici, mijn broeders!

Jullie kregen de genade te geloven dat we in de Kerk aanhoudend Pinksteren mogen beleven. Daarom kunnen en moeten jullie de Kerk van vandaag helpen en vooral die christenen hulp bieden die niet beseffen wat het christen-zijn in feite impliceert.

Maar bedenk: niemand heeft een monopolie over de heilige Geest. Jullie mogen niet vergeten dat we Zijn gave in alle nederigheid moeten ontvangen. Jullie zijn noch beter noch groter dan de anderen en de charismatische gaven betekenen niets als zijn niet ingezet worden in dienst van de liefde. Wie zich niet nederig en liefdevol opstelt, vordert geen stap op de weg van de Heer. Ik nodig jullie uit te leven volgens de impulsen van de heilige Geest én jullie door Hem te laten leiden tot de kern van de wereld, de kern van de problemen waarmee de mensen te worstelen hebben. Gebed en actie moeten samengaan.

Help hen die ervan overtuigd zijn dat de situatie van onze verdrukte, verpletterde, tot een onmenselijk bestaan gedwongen broeders, zo vreselijk is dat het uitermate dringend is deze mensen in staat te stellen in menswaardige omstandigheden te leven, zelfs nog vóór

men hun het evangelie verkondigt. Je moet hen helpen inzien dat evangelisering en humanisering samengaan, en die hulp kun je geven door simultaan dit tweevoudig aspect van hetzelfde evangelie te beleven.

Met verbazing bemerkt men thans dat de heilige Geest krachtig kan werken te midden van arme mensen die gekweld worden door honger en ellende. In sommige gebieden leven de mensen in onmenselijke toestanden. De mensen die daar leven zijn evenwel geen ‘Untermenschen’, geen hersenloze menselijke creaturen die niet denken kunnen, maar mannen en vrouwen die in staat zijn tot reflexie, die ideeën hebben en openstaan voor de inspiratie van de Heer. Ook dat is een verrassing van de Geest.

Wanneer mensen in die streken waar de armoede onmenselijk heerst, een bladzijde uit het evangelie gaan lezen, dan komt de mooiste en diepste uitleg van deze tekst meestal niet van de enkele geschoolde mensen die erbij aanwezig zijn, maar heel vaak van iemand van wie de levensomstandigheden eerder suggereren dat hij een Untermensch is. Mij valt als vanzelf hier het woord van Christus te binnen: *“Ik prijs U, Vader, Heer van hemel en aarde, omdat Gij deze dingen verborgen gehouden hebt voor wijzen en verstandigen, maar ze hebt geopenbaard aan kleinen...”* (Mt. 11,25).

Sta mij toe hier een verhaal te vertellen uit het dagelijkse leven van het noordoosten van Brazilië.

Annunciada, een arme vrouw die noch lezen noch schrijven kon, had haar

buren die bedreigd werden met uitdrijving uit hun woonst, aangezet zich hiertegen te verzetten. Zij werd aangehouden en in een politieauto weggevoerd om door een commissaris te worden ondervraagd.

Tegenover de politie zijn de armen nog hulpelozer dan de andere mensen, omdat zijn noch over geld noch over een advocaat beschikken om zich te verdedigen.

Annunciada beefde van angst, het koude zweet brak haar uit. Maar zij sprak diep in haar hart tot Christus: *“Heer, sta mij bij. Want als je me niet helpt dan zal ik slechtere dingen doen dan Petrus en Judas. Ik zal jou verraden en ook mijn burens.”*

Toen herinnerde zij zich plots een woord van de Heer dat zij gehoord had tijdens de voorbije volksmissie die bij ons ‘broederlijke ontmoeting’ heet. En zij bedacht plots dat Christus gezegd had: *“Maak u echter, wanneer men u overlevert niet bezorgd over het hoe of wat van uw spreken: op dat ogenblik zal u worden ingegeven wat gij moet zeggen. Want niet gij zijt het die spreekt, maar door u spreekt de Geest van uw Vader”* (Mt. 10, 19-20). Die woorden kregen voor haar zo’n duidelijkheid dat zij de ondervraging in grote gemoedsrust doorstond.

Toen zij vrijgelaten werd vertelde zij ons dat de antwoorden die ze had gegeven, zo mooi waren geweest dat ze deze niet meer kon herhalen. In dit soort gebeurtenissen sta je oog in oog met het optreden van de heilige Geest, helemaal zoals de Heer Jezus ons beloofd heeft.

Charismatici, mijn broeders !

Jullie houden van gebed en jullie leggen jullie er op toe te luisteren naar de Heer. Wees aandachtig en blijf, zoals de Heer duidelijk in het evangelie voorhoudt, erop letten:

-Dat het gebed nooit overkomt als een alibi, een uitvlucht voor apostolisch en maatschappelijk engagement.

-Dat jullie niet gaan vitten op die mensen die zonder de eeuwigheidsdimensie te veronachtzamen, erop wijzen dat die eeuwigheid hier en nu een aanvang neemt, op die mensen die zich inzetten voor het totstandkomen van een rechtvaardiger en menselijker maatschappij nu reeds op deze wereld.

-Aanvaard niet dat christenen simplistisch in groepen worden ingedeeld, onder de noemers ‘horizontalisme en verticalisme’.

-Aanvaard niet dat men andere christenen, jullie broeders, vervolgt en dat men hen als subversieve elementen en communisten brandmerkt uitsluitend omdat zij zich verenigen niet om de rechten van de anderen te schenden, maar om niet langer te gedogen dat men hun eigen rechten schendt.

Integendeel:

-Tracht te begrijpen en help de mensen rondom jullie inzien dat in deze tijden van veralgemeend geweld, het ergste geweld, ja zelfs het geweld dat de bron is van elk ander geweld, in de derde wereld zonder twijfel komt uit de hoek van de “geinstitutionaliseerde” armoede en ellende.

-Span jullie in om binnenin de rijke landen de grauwe zones van de armoede te ontdekken en help anderen daar oog voor te krijgen.

-Verleen jullie steun bij het – steeds vreedzaam maar moedig – aanklagen en bestrijden van de bewapeningswedloop en speciaal van de uitbreiding van het nucleair wapenarsenaal.

-Werk mee aan het ontmaskeren van de ideologie van de nationale veiligheid, die door sommige regeringen naar voren geschoven wordt als was het de allerhoogste waarde: geen enkele waarachtige democratie kan samengaan met deze ‘afgoderij’ die voorhoudt dat het doel de middelen rechtvaardigt, en dat houdt ook in het opsluiten, martelen en vermoorden van medemensen.

-Durf op persoonlijke en actieve wijze mensen aan te moedigen zoveel mogelijk de zo weinig doorzichtige structuren van het onrecht te bestuderen en te onderzoeken; besef dat bevrijdende morele druk oppervlakkig blijft en ongevaarlijk, zolang ze niet stoelt op duidelijk inzicht en analyse.

-Steun op de vernieuwing in de Geest om de Kerk te helpen zich steeds meer te bevrijden van de bekoring van het triomfalisme, zich steeds meer in te spannen om de levende aanwezigheid te worden van Christus ten dienste van de mensen en van de glorie van God.

-Help de christenen die gepolariseerd zijn door hun belangen en tegenstellingen, in te zien dat:

-Gebed en inzet als christen één zijn; dat een horizontale arm alleen en evenmin

een verticale arm alleen, afzonderlijk een kruis kunnen vormen. Beide armen moeten samengevoegd worden om het kruis van de Heer te vormen, knooppunt en eindpunt van de liefde tot God en de liefde voor de mensen.

Laten we samen de wereld tonen dat de waarachtige liefde tot God moet overgaan, ja zelfs overvloeien in liefde voor de medemens.

Laten we samen het pinkstermysterie beleven. Dat was en blijft een mysterievol gebeuren van een diepgaande omvorming dat schuchtere mensen veranderde in moedige apostelen, trouw tot de marteldood.

En laten we samen bidden tot Onze-Lieve-Vrouw van het Magnificat:

Lieve vrouw, leer ons onder alle omstandigheden

Met open oor, met open hart,

Te luisteren naar het Woord van de Heer.

Leer ons het Magnificat

dat de armen verheerlijkt.

Leer het ons zingen los van bittere bitsigheid maar vol van warme liefde dat,

als dit lied iemand kwetsen zou,

het slechts een weldoende wonde zou slaan

die zelf reeds genezing brengt.

In het verlengde van dit Magnificat, zou ik ook willen bidden voor onze broeders, de rijke mensen. ‘Waarom?’ zullen sommigen wellicht zeggen. Zij

hebben toch al zoveel: geld, kennis, macht!
Kunnen zij zich dan niet zelf bedruipen?
Moeten we soms komen helpen?

Ja, we moeten we voor hen bidden!

*Heer,
Gij alleen houdt het leven,
de kennis, de vrijheid in uw hand.
Gij alleen bezit de echte rijkdom
die niet devalueren kan.
Die overblijft aan de overzijde van
de dood.
Die gedeeld wordt zonder te
verminderen.
Geef dat onze broeders, de rijke
mensen,
inzien dat goud en geld van geen tel*

*zijn
in het hiernamaals,
dat in het land van de eeuwigheid
alleen de liefde als vaste waarde
wordt aanvaard.
Geef dat uw al te verwende kinderen
de ellende van de armen ontdekken.
En zich niet onttrekken aan hun
sociale plicht.
Laat niet toe dat zij aan verderf
worden prijsgegeven door hun
luilekker leven, maar leer hen, Heer,
de waarde van het verzaken,
opdat een betere wereld niet tegen
hen,
maar met hen, tot stand moge komen.*

Te midden van de stad

Door kardinaal Suenens

1. HET GELOOF EN DE GLOBALE STRUCTUREN

Ons mensenbestaan speelt zich af te midden van globale, omvattende structuren. Daaronder verstaan we dan – ietwat vereenvoudigend – het totale politieke apparaat, de globale economische orde, de globale culturele institutie, de algemene juridische administratie van een land, wat overigens de naam moge zijn die men aan het politiek regime toekent. Die globale structuren zijn het gevolg van de organische institutionalisering van de normen, de rollen en de collectieven die kenmerkend zijn voor een systeem.

Heeft het geloof iets in te brengen in de confrontatie met een globale structuur? Kan het geloof invloed uitoefenen op een systeem en zijn componenten? En indien dit kan, in welke richting? Dat is de vraag die thans voor ons ligt. Die vraag is zo oud als het christendom en blijft brandend actueel.

Onder de christenen staan twee strekkingen tegenover elkaar. De eerste groep, conservatief van strekking wenst dat de Kerk in deze zaken neutraal zou blijven, dat zij een positie zou innemen die haar boven de strijdende partijen plaatst, en dat zij zou vermijden een te duidelijk standpunt door te drukken door zich op het evangelie te beroepen. De conservatieven wensen dat de Kerk zich alleen bezighoudt met het louter religieuze, dat zij de mensen individueel tot Christus zou bekeren en dat deze laatsten daarna hun verantwoordelijkheid in de wereld zouden opnemen.

Naar het gevoel van de tweede strekking, de zogenaamde progressieven, vertegenwoordigen de menselijke vooruitgang, de culturele, economische of politieke bevrijding een integrale dimensie

van de evangelisatie, en voor sommigen zelfs is dit dé dimensie bij uitstek. Deze mensen oordelen dat de Kerk, die als taak heeft het oordeel van Christus over de wereld te vertolken, haar kritische functie niet mag opschorten en elke ‘gevestigde wanorde’ moet contesteren.

Zij zijn de mening toegedaan dat deze kritiek niet aan de oppervlakte mag blijven noch zich tevreden mag stellen met het verbaal aanklagen van de misstanden, maar moet doordringen tot de wortel van het kwaad, dit wil zeggen tot de verandering van de structuren die het onrecht veroorzaken.

Om God en Jezus Christus trouw te blijven, moet de Kerk dus naar de wereld toegaan, erin aanwezig zijn en optreden overal waar onrecht en lijden heersen, en meewerken met volle kracht om de maatschappij uit te zuiveren. Overigens, zo voegt men hieraan toe, getuigt de Kerk willens nillens steeds in een of andere richting, en dit zowel wanneer zij optreedt als wanneer zij inactief blijft. Zij kan niet om dit dilemma heen. Zij moet zich inspireren aan haar stichter : Jezus Christus, die de arme liefhad en ter hulp kwam, die zich verzette tegen het onrecht en de fysieke of morele wonden van de mensen die Hij op zijn weg ontmoette, heeft genezen.

Hij roept zijn Kerk – die zijn Lichaam is – zijn werk verder te zetten en temidden van de maatschappelijke spanningen te getuigen van zijn liefde.

Welke houding moeten wij aannemen?

Elk cultureel systeem oefent op de gemeenschap, op ons, een aanzienlijke en zware druk uit. In werkelijkheid is het zo dat zulk cultureel systeem de regels, normen en modellen aangeeft die ons oordeel en ons handelen inspireren. Wat

we doen krijgt voor ons en voor onze medemensen zin en samenhang in referentie tot dit systeem.

Die culturele modellen (*patterns of culture*) vormen een reële, alomtegenwoordige indoctrinatie, die ons helemaal doordringt en soms benauwt.

Wanneer het systeem geïnstitutionaliseerd wordt en tot structuur wordt, dan krijgt het ipso facto de kracht en het gewicht dat eigen is aan een institutie.

Servatis servandis kan men op dezelfde wijze de betekenis aangeven van het economisch systeem. Dat is dan ook de reden waarom de christenen thans geregeld spreken over de oprichting van een ‘nieuwe internationale economische orde’.

Zo gaat het ook met het politieke apparaat. Vandaar ook de recente studies die het mechanisme van de onderdrukking aantonen die inherent is aan de theorie van de ‘nationale veiligheid’.

Laten we maar meteen bekennen dat de onevenwichtige situaties op cultureel, economisch en sociaal vlak hoogdringend herstelmaatregelen vereisen die slechts bekomen kunnen worden door bundeling van krachten. De oplossing van problemen die het individu overstijgen, mag niet uitsluitend overgelaten worden aan het persoonlijk initiatief: het samenleven brengt specifieke vereisten met zich mee en is onderworpen aan eigen wetmatigheden.

Men mag niet uit het oog verliezen dat er een fenomeen van schaalvergroting optreedt wanneer men van het individuele naar het collectieve vlak overstapt en dat er daardoor een verandering ontstaat in de natuur van de verhoudingen. De maatschappij is niet gelijk aan de som van de individuen waaruit zij is samengesteld; zij volgt andere wetmatigheden die het gevolg zijn van de stabiliteit van de instellingen, van de rijkdom van een krachtige continuïteit, maar ook te wijten zijn aan de inertie van de massa, aan de

kuddenmentaliteit, en aan de wet van de zwaartekracht.

Het zou naïef en schadelijk zijn de spelregels van het structurele niet te onderkennen.

Maar tegelijk moet het individu op zijn niveau meewerken en zich inzetten, en, in zekere zin, de prijs betalen van de hervormingen die hij zelf opeist.

Terecht schreef Didier Aubert, de woordvoerder van de groep ‘*Spiritualité et Politique*’:

“Hoe kan men immers tegelijk meer sociale rechtvaardigheid verzekeren, opkomen voor natuurbescherming en milieuzorg, zeldzame diersoorten voor uitroeiing vrijwaren, de werkomstandigheden verbeteren, meer steun verlenen aan de Derde Wereld, als men geen serieuze belasting heft op de consumptiegoederen, die in verhouding staat tot hun nut of overbodigheid? Geloof men dat de stijging van de productiviteit zal volstaan om deze nieuwe lasten te dragen, wanneer men tegelijk nog een gewettigde arbeidsduurvermindering wil bekomen, een verlaging van de pensioenleeftijd en een verlenging van de schoolplicht; wanneer de investeringen die nodig zijn om dergelijke productiviteit te verzekeren zelf reeds het aanleggen van een grote geldvoorraad zullen vereisen?”

Wij sluiten onze ogen voor de noodzaak van deze veranderingen. De politieke klasse aanvaardt stilzwijgend deze struisvogelpolitiek en ziet niet in dat de inflatie voor een groot gedeelte logisch voortkomt uit het feit dat wij een reeks offers niet hebben kunnen opbrengen en aldus er toe genoopt worden deze blindelings te ondergaan en in slechtere omstandigheden.

Vanuit dit gezichtspunt is het goed en nuttig zonder complexen te stellen dat de herontdekking en vooral de toepassing van de evangelische waarden van het delen, onmisbaar zijn in de huidige maatschappij.”²⁰

²⁰ *La Croix*, 29 april 1977, p. 2.

Eertijds werd de armoede beschouwd als iets onontkoombars, als een toevallig maar fataal historisch gebeuren, waaraan de christen trachtte te verhelpen door middel van de vele caritatieve initiatieven. De menswetenschappen hebben langzamerhand de oorzaken van de armoede in kaart gebracht. Door de tekorten en de onrechtvaardigheden bloot te leggen hebben ze in zekere zin het fataal karakter weggenomen van de maatschappelijke ongelijkheid van de economische systemen die de mens verdrukten. Daarom ook die immense inspanning om de diverse vormen van het onrecht te herstellen en de mens te bevrijden van de vervreemding die inherent is aan de armoede en a fortiori aan de ellende. Voortaan impliceert de evangelieverkondiging voor elke christen de plicht zijn deel bij te dragen in de collectieve initiatieven om de noodzakelijke hervormingen in de maatschappij te realiseren. De liefde voor de arme krijgt in deze tijd een sociaal-politieke dimensie die onze voorouders nauwelijks hadden kunnen vermoeden.

2. AANWEZIGHEID EN STEM VAN DE KERK

De Kerk heeft de laatste eeuwen vooral aandacht gegeven aan de sociale noden, en is vanuit de bekommernis om de directe problemen aan te vatten, vooral allerhande hulpinitiatieven op het getouw gaan zetten.

Vandaag de dag zijn we er steeds meer van bewust geworden dat we ook de oorzaken van het kwaad moeten bestrijden. Naast de ‘korte relaties’ van de naastenliefde, die de meest dringende nood willen lenigen, gaat onze aandacht nu ook naar de ‘lange relaties’. Beter dan vroeger beseffen we hoezeer de culturele en economisch-politieke context de bestaansvoorwaarden van het concreet leven van de mensen bepalen. Het accent werd verlegd, maar beide aspecten van onze belangstelling zijn complementair.

De christenen zouden een immens impact op de wereld kunnen uitoefenen zo zij erin slaagden hun inspanningen te bundelen, in de eerste plaats onder elkaar, daarna in samenwerking met alle mensen van goede wil. We kunnen niet anders dan deze regels van de protestantse theologie professor Hamilton onderschrijven. Sprekend over de sociale roeping van de Charismatische Vernieuwing, schreef hij immers: *“Als de charismatische en de evangelische christenen zich zoals het hoort samen zouden inzetten voor de komst van de gerechtigheid van het Rijk Gods in de wereld van vandaag, dan zouden zij een veel radicalere en verlossende kracht zijn dan gelijk welke thans bestaande revolutionaire groep. Het dynamisme is er. Wat nodig is, is een wijze pastorale leiding en bemoediging.”*²¹

In dezelfde zin verklaarde onlangs ook Mgr. Jadot, de Apostolische Nuntius in de Verenigde Staten: *“Het doel van de Charismatische Vernieuwing behelst niet enkel de herwaardering van de charismatische gaven, maar omvat het gehele leven van de christenen, met alles wat er bij hoort, ook de familiale, sociale of culturele implicaties. Deze ruimere visie van de Charismatische Vernieuwing als totale omvorming van het leven van de mens en van de cultuur, is een teken van hoop.”*²²

Het officiële en herhaalde onderricht van de Kerk spoort de christenen aan hun verantwoordelijkheid op te nemen op institutioneel vlak, op het niveau van de globale structuren. Onder de belangrijkste teksten vermelden we hier graag: de verklaring van de Bisschoppensynode te Rome in 1971, de toespraak van Johannes Paulus II en de verklaring van het Latijns-Americaans episcopaat te Puebla in februari 1979.

²¹Citaat in L.J. SUENENS, *Oecumene en Charismatische Vernieuwing*, 1979, p. 124.

²² Interview met Mgr. JADOT over de Charismatische Vernieuwing in *Logos Journal*, juli – augustus 1978.

De Synode van 1971 was voor een gedeelte tenminste gewijd aan de ‘rechtvaardigheid in de wereld’. Zij had het zowel over de ‘internationale onderdrukkingssystemen’ als over de ‘objectieve moeilijkheden die de maatschappelijke structuren bezorgen aan de bekering der harten’ (hfst. 1). Handelend over het probleem van de ‘internationale actie’ spoorde de Synode de katholieken aan verschillende voorstellen te overwegen. Zo werd ondermeer gesteld: “er dient te worden erkend dat de wortels van de internationale orde in de onvervreembare rechten en waardigheid van de mens vervat liggen”, en verder: “de Verenigde Naties en de internationale organisaties dienen te worden ondersteund als de eerste aanzet van een nieuwe orde die in staat is de bewapeningswedloop te remmen”, en ook nog “bepaalde projecten dienen te worden aangemoedigd als het eerste begin van een nog uit te bouwen systeem van bijdragen en van een sociaal-economische planning op wereldschaal.”²³

In dit opzicht zijn de teksten van Puebla van zeer grote betekenis.

“De Kerk – en we hebben het hier over de Kerk in het algemeen zonder onderscheid te maken tussen de kenmerken die aan haar onderscheiden leden toekomen – beschouwt haar aanwezigheid in deze sector van het leven als een plicht en als een recht. Want het christendom moet de totaliteit van het menselijk bestaan en dus ook de politieke dimensie daarvan evangeliseren. Daarom richt zij haar kritiek op allen die er naar streven het geloof terug te dringen tot de privé-sfeer en het familiale, en die erop uit zijn het beroepsleven, het economische, sociale en politieke leven buiten de ruimte van het geloof te situeren alsof zonde, liefde, gebed en vergiffenis aan die dimensie vreemd zouden zijn.

Werkelijk, de noodzaak van deze aanwezigheid van de Kerk op het politieke vlak komt voort uit het hart van het

christelijk geloof: Christus’ souvereiniteit die het gehele leven omvat. Christus is het die uiteindelijk de naastenliefde onder de mensen verzekert, waardoor elke mens evenveel waard is als de andere: ‘Gij zijt allen één in Jezus Christus’.

Uit die integrale boodschap van Christus vloeien een totaal nieuwe mensopvatting en godsopvatting voort die het concrete, persoonlijke en sociale leven van de mens overkoepelen (Evangeliën Nuntiandi, n. 29). Het is een bevrijdende boodschap omdat zij de mens redt uit de slavernij van de zonde, die de diepe wortel is van alle verdrukking, onrecht en discriminatie.

Dat zijn de redenen voor de aanwezigheid van de Kerk op politiek vlak, zodat zij het geweten van de mensen zou verhelderen en een woord verkondigen dat de maatschappij kan veranderen.

De politiek, in zijn meest ruime en hoogste betekenis, is gericht op het algemeen welzijn, en dit zowel nationaal als internationaal.

In die ruime zin belangt de politiek ook de Kerk aan, en dus ook de Herders, want die zijn de bedienaars van de eenheid. Zij is een manier om de éne God te vereren door de wereld te desacraliseren en tegelijk aan Hem toe te wijden.”²⁴

3. DE THEOLOGIE VAN HET BEVRIJDEND HEIL

De onderdrukking waarin drievierde van de mensheid leeft, is een immense, ja zelfs beslissende uitdaging voor onze tijd. Men wordt zich meer en meer bewust wat de grondslag is van dit onevenwicht: de realiteit van de maatschappelijke en collectieve dimensie van het kwaad. Men ziet nu beter in dat zonde niet slechts een persoonlijke tekortkoming is, maar dat onze verantwoordelijkheid op cultureel,

²³ Archief van de Kerken, 27ste jg., 1972, kol. 102.

²⁴ De evangelisatie in Latijns-Amerika en in de toekomst (Conclusies van de Conferentie van Puebla, nrs. 381-382-385).

economisch en politiek vlak eveneens door zondigheid getekend is.

Egoïsme, onrechtvaardigheid, verdrukking, flagrante ongelijkheid zijn structuren van zondigheid waarvan men zich moet bevrijden omdat zij het kwaad institutionaliseren en omdat zij het verantwoordelijkheidsbesef en het schuldgevoel aantasten en afzwakken.

In christelijke middens is men overgegaan tot een opnieuw lezen, een herinterpretatie van het evangelie vanuit het perspectief van deze bevrijding van de mens en zijn plicht te strijden tegen alle aliënaties die de mens reduceren tot een onmenselijk bestaan.

Sociale en politieke gerechtigheid zijn vereisten die zich aan ons opdringen als consequentie van ons geloof in Jezus Christus, broeder en gemeenschappelijke vriend van allen.

Door zijn verlossing heeft Christus ons van de zonde bevrijd, en ook van het fatalisme door ons bewust te maken van onze verantwoordelijkheid. Maar Hij heeft ons ook bevrijd van het uitzichtloze lijden en van de dood als uiteindelijke absurditeit van de wereld.

Het evangelie is een boodschap van heil en bevrijding. We moeten het tegelijk zijn volle spirituele reikwijdte toekennen én de logica van de Menswording helemaal aanvaarden. Bernanos' uitspraak: "*Wat de mensen van ons verwachten is wat God van ons verlangt*" geldt ook voor onze sociaal-politieke noden.

De laatste jaren ontstond in Latijns-Amerika de zogenaamde "bevrijdingstheologie". Zij heeft getracht het evangelie opnieuw te interpreteren vanuit het perspectief van de armen en de verdrukten, vanuit de maatschappelijke context van een bevolking die er met moeite in slaagt te overleven.

Deze theologie heeft de dwingende plicht van de gerechtigheid voor allen op de voorgrond gebracht, als een integraal bestanddeel van Gods heilsplan met de mens en als voorafgaandelijke voorwaarde

voor het realiseren van de vrede op aarde. Zij heeft het accent gelegd op de collectieve en maatschappelijk geïnstitutionaliseerde zondigheid. Zij heeft de profeten van het Oude Testament geactualiseerd. Jesaja, Amos en Jeremia kwamen opnieuw tot leven door hun protestkreten naar onze tijd toe te vertalen. In naam van het evangelie heeft zij gereageerd tegen het sociaal onevenwicht zowel binnen een volk als in de verhouding tussen de volkeren.

Deze theologie dwingt ons tot het herdenken van de vraag naar de articulatie van het streven naar bevrijding van de mens en het christelijk heil.²⁵

Men kan de vraag niet ontwijken: welk verband is er tussen maatschappelijke bevrijding en de bevrijding – het heil – dat Christus ons komt brengen?

*Geen identiteit, maar ook geen
scheiding*

Laten we het zonder omwegen duidelijk stellen: het aardse heil kan men niet gelijkstellen met het heilsmysterie dat de mens met God verzoent en dat de mens bevrijdt van de zonde en de definitieve dood. Aan Christus mag geen enkel aards messianisme worden toegeschreven: hij heeft met nadruk herhaald dat zijn Rijk niet van deze wereld was.

Maar men zou de zin van zijn optreden in de wereld miskennen indien men zou vergeten dat Jezus in zijn persoon 'het Rijk van God' dat komen moet, onder ons heeft ingezet en geanticipeerd. Dit rijk is niet uitsluitend een mystieke en toekomstige werkelijkheid, maar een alomvattende realiteit: het raakt de mens in al zijn dimensies, geest én lichaam, persoon en gemeenschap.

Dit 'Rijk Gods' kwam aan het licht, werd zichtbaar, wanneer Jezus wonderen deed waarin wij de tekenen kunnen

²⁵ In dit verband kan verwezen worden naar het verhelderende en genuanceerde artikel van de Chileense theoloog Segundo GALILEA, *Théologie de la libération, Essai de synthèse*, in *Lumen Vitae*, vol. XXXIII, 1978, nr.2, pp. 205-228.

ontdekken, de aanzet van een nieuwe wereld in aantocht, van de ‘nieuwe hemel en de nieuwe aarde’.

Wie het christendom beperkt tot het geestelijke en religieuze, minimaliseert de draagwijdte van de verlossende Menswording.

Als men hiertegen inbrengt dat Christus zelf nooit aan politiek heeft gedaan, vergeet men dat Jezus, hoewel Hij geen sociale voorvechter of politieke agitator was, voor altijd een dynamische naastenliefde op gang heeft gebracht die ver uitstijgt boven de vereisten van de louter menselijke solidariteit.

Bevrijding is een globaal proces

De bevrijdingstheologie vertrekt graag en zeer terecht vanuit onrechtvaardige economische of politieke toestanden. Dit is ontegensprekelijk een waarborg voor het opzetten van een actie binnen een concrete en precieze situatie. Maar dit betekent ook dat van meet af de ruimte van de christelijke bevrijding ingeperkt wordt. “Ja, meer nog”, aldus de Latijns-Amerikaanse theoloog Gustavo Gutiérrez, “men kan stellen dat het historische, politieke, bevrijdende gebeuren een heilsgegeven is dat het koninkrijk doet groeien, maar het is niet de komst van het koninkrijk noch het gehele heil.”²⁶

G. Gutiérrez onderscheidt overigens met voorbeeldige helderheid “drie betekenisniveaus: politieke bevrijding, bevrijding van de mens in de loop van de geschiedenis, bevrijding van de zonde en het binnentreden in de gemeenschap met God (...). De drie genoemde niveaus bepalen elkaar wederzijds, maar ze lopen niet door elkaar; het een komt niet zonder het andere voor, maar ze zijn wel verschillend: ze maken deel uit van één enkel, alomvattende proces, maar ze horen thuis op verschillende diepten” (p. 136).

De heilsgeschiedenis is inderdaad een globaal proces. Daarom kan elke

christen en elke groep christenen, zonder daarom noodzakelijk alle initiatieven die opgeroepen worden door de totaliteit van het bevrijdingsproces op zich te nemen, zich tot een of ander aspect van het bevrijdingswerk beperken in functie van de eigen charismatische gaven en talenten. Dat betekent evenwel geenszins dat zij daarom andere initiatieven en projecten met minachting moge bekijken.

Nee, niets ontsnapt aan de totaliteit, de globaliteit van het heilsgebeuren. “Niets ontgaat het handelen van Christus en de gave van de Geest”, zo vervolgt G. Gutiérrez. “Dit geeft aan de menselijke geschiedenis haar diepe eenheid. Degenen die een reductie in het heilswerk aanbrengen zijn veeleer degenen die het tot het ‘strict religieuze’ beperken en de totaliteit van het proces niet zien” (p. 137).

Maar op elk ogenblik van de heilsgeschiedenis kunnen er grenzen opduiken. Binnen een Europese context, niet binnen de Zuid-Amerikaanse dus – zou men kunnen stellen dat bepaalde groepen christenen de actie die zij opzetten om politieke of economische bevrijding te bekomen, aan een antropologie van materialistische huize verbinden en geen enkele betekenis willen geven aan het religieuze. Daardoor slagen ook zij er niet in, een door en door ‘christelijke’ actie op te zetten; enkele - en bepaald niet de geringste - kenmerken van de waarachtigheid die door Jezus zelf werd vastgelegd, ontbreken immers.

De boodschap van Gaudium et Spes

De vooruitgang van de wereld is één iets, maar het totstandkomen van het Rijk Gods is er een ander! Hoewel ze mekaar niet volledig overlappen, liggen zij toch ook niet totaal buiten elkaar. Het verband tussen beide werd door het tweede Vaticaans Concilie in *Gaudium et Spes* heel genuanceerd weergegeven:

“Wel worden wij vermaand, dat het de mens niets baat, als hij de hele wereld wint, maar zichzelf verliest. Toch moet de verwachting van een nieuwe aarde de

²⁶ G. GUTIÉRREZ, *Theologie van de bevrijding*, Baarn, Ten Have, 1974, p. 137.

bezorgdheid om deze aarde uit te bouwen niet afzwakken, maar eerder aanwakkeren; want hier groeit dat lichaam van de nieuwe mensenfamilie, dat al in staat is om enigmatische voorafschaduwings van het eindrijk te geven. Dus, al moet de aardse vooruitgang zorgvuldig worden onderscheiden van de groei van het Rijk Gods, toch is hij er ten zeerste in betrokken, in zoverre hij kan bijdragen tot een betere ordening van de mensengemeenschap.

Want het goed van de menselijke waardigheid, van de broederlijkheid en de vrijheid, al deze goede vruchten dus van onze natuur en onze inspanning, zullen wij, nadat wij ze in de Geest van de Heer en volgens zijn opdracht op aarde hebben gepropageerd, later weer terugvinden, dan gezuiverd van elke smet, transparant en omgevormd, wanneer Christus "een eeuwig, een allen en alles omvattend rijk aan de Vader zal teruggeven: het rijk van waarheid en van leven, het rijk van heiligheid en van genade, het rijk van gerechtigheid, liefde en vrede". Op deze aarde is dat rijk al op een gesluisde wijze aanwezig; bij de komst van de Heer echter zal het zijn voltooiing vinden" (Gaudium et Spes, nr. 39, § 2-3).

De Geest die het uitzicht van de wereld verandert

Mag men met meer precisie en gezag stellen dat de totale en volmenselijke bevrijding in de grond een genadewerk is en een gave Gods?

De Kerk legt ons een zeer stoutmoedig gebed in de mond: "Zend uw Geest, en alles wordt geschapen, en Gij zult het aanschijn der aarde vernieuwen".

In het hart van het Volk Gods is het de Geest die het 'nu reeds' bewerkt en het komende Rijk Gods voorbereidt. Hij is het die de mens raakt in zijn ultieme diepte, met alles wat hem bindt en die hem op weg zet naar de uiteindelijke en totale ontplooiing van zijn bestaan. De Geest blijft steeds schepper en vernieuwer, werkzaam in het hart van de wereld.

Toen Maria op die morgen van de Aankondiging de Geest vol geloof welkom heette, heeft zij het wonderbare mysterie van de Menswording, vertrekpunt van ons heil mogelijk gemaakt.

Door zich voor Hem open te stellen zal de christen op zijn beurt het aanbreken van nieuwe tijden verhaasten.

ZEND UW GEEST EN ZIJ ZULLEN
HERSCHAPEN WORDEN

*“Zend uw Geest en alles zal herschapen worden
en Gij zult het aanschijn der aarde vernieuwen”.*

Geest die ons nieuw maakt

*Zend uw Geest vooreerst en bij voorrang
om mij te herscheppen.
Bevrijd mij van mijn zonden, van mijn angst
van mijn complexen
en vervul mij geheel en al
van uw wijsheid, van uw kracht
en van uw leven.*

Geest die de Vader openbaart

*Zend uw Geest die peilt
naar de onmetelijke diepte van uw liefde
en die ons laat zien dat Gij als Vader
voor al uw kinderen eindeloos zorg draagt.
Dat Hij ons leert uw stem te herkennen
en haar zonder bijgeluid
op uw golflengte te ontvangen.
Dat Hij ons leert
U te noemen bij uw naam: Vader
en tot U te bidden met het hart van een kind
dat zich bemind weet en begrepen.*

Geest die de Zoon openbaart

*Zend uw Geest die ons het geheim kenbaar maakt
van uw Zoon in wie Gij uw behagen hebt gesteld
en op wie onze Hoop gevestigd is.
Dat de Geest ons helpt
het evangelie te verstaan
en vers na vers te begrijpen
in zijn brandende actualiteit.
Dat Hij ons bijstaat
om die boodschap waar te maken
in het hart van de wereld
zodat de mensen in het leven van de christenen
een afglans zouden zien van zijn gelaat,
de zoete klank zouden horen van zijn stem
de tederheid van zijn hart en van zijn glimlach.*

Geest die de Kerk openbaart

*Zend uw Geest opdat Hij ook het ware gezicht
zou openbaren van uw Kerk.
Dat Hij ons de kracht geeft haar te beminnen
boven alle zwakheden uit van haar volgelingen
die met trage stap zwaar van twintig eeuwen
uw weg verder gaan.
Dat Hij ons vertrouwd maakt
met het verborgen mysterie van uw Kerk
waarvan Maria de levende icoon is.
Dat Hij bij ons moge blijven zodat uw Kerk
voor immer en voor elke generatie
de trouwe getuige zou zijn de waarachtige tolk,
het sacrament van Jezus.*

Geest die één maakt

*Zend uw Geest over uw Kerk die verdeeld is
en smartelijk zoekt naar haar zichtbare eenheid,
opdat uw volgelingen zich vol ijver
zouden inzetten
om het Uur te verhaasten
dat de Liefde en de Waarheid één zullen zijn
in het huis van uw verzoende kinderen.
Zend uw Geest opdat ook
die ergernisgevende toestand zou wegvallen
die te lang heeft aangesleept
en opdat de wereld zou geloven
in Hem die Gij hebt gezonden.*

Geest van verzoening

*Zend uw Geest over de wereld, over de mensen
opdat Hij over de tegenstellingen zou zegeviereren
en allen zou bevrijden van de haat
en van alle onrecht dat hen verscheurt.
Dat Hij tussen hen een band moge vlechten
van diepe broederlijke verbondenheid
die zij tastend zoeken
en die zijn oorsprong vindt
in de allerhoogste verbondenheid
van de Vader, de Zoon en de Geest.
Amen.*

Het overzicht van publicaties van Kardinaal Suenens op www.stucom.nl staat als 0238 op www.stucom.nl.

Dit is document 0234 op www.stucom.nl